

Horváth Győző/Korsós Gergő/Ruscsák Lea Irina/Santák Boglárka/Szendi Emese/Ütő Anna

Válogatás az 1956-os forradalom osztrák és német szépirodalmából*

Heinz Piontek

Elégia 1956

A lég átlátszó kriptáiba zárjátok
a föld mélyében nyugvó elesetteket!
Így a halál nem húzhat kőfalat
közétek és a szabadság közé a holtak szemében.

Mikor elvéreztek, még dühöngtek,
végzetük miatt nem harcolhatott
férfi a férfival. Védtelenül szépek voltak
a szétlőtt utcákon!

Honnan jöttek? S tiszta volt
szívük, mint a zubogó víz?
Ma már csalhatatlanok, s mértéket szabnak az élőknek!
Ami nekik számított, nekünk lényegünk.

Némelyikük talán félt
egy életen át. De a holtak nem adják fel!
Hangjuk áramlata – a nép reménye –
sodor tovább...

* A fordítók elérhetősége:

Horváth Győző: tavrohyg@gmail.com; Korsós Gergő: gergo.korsos@gmail.com; Ruscsák Lea Irina: leairinar@gmail.com; Santák Boglárka: santakbogi@googlemail.com; Szendi Emese: szendiemesemese@gmail.com; Ütő Anna: utoanna21@gmail.com

Társak, ujjukkal füttyentve,
és zsenge egyetemisták dallammá egyesülnek –
miközben a csend romok porának zászlóit
és fedetlen fejű férfiak sapkáit szétfújja.

Arcok vagytok, sápadtak, élesen csontosak,
Kezek vagytok, már fegyvertelenül,
mint virágok, kinyílnak –! A levegő megremeg.
A főváros égboltja elég.

Ismeretlen magyar költő nyomán

Christine Busta

Magyar bölcsődal

Aludj, gyermekem, aludj el!
Mellettünk a magány.
Az ember, bármit elvisel és tesz,
ez a világ jó már nem lesz,
aludj, gyermekem, aludj el!

Aludj, gyermekem, aludj el!
A bátorság is halovány.
Az ördög gyermekkását harap,
só, vér és töltény marad.
Aludj, gyermekem, aludj el!

Aludj, gyermekem, aludj el!
A holnap mit hoz vajon?
Darabka kenyeret, szelet almát,
utána meg gyerekhalált.
Aludj, gyermekem, aludj el!

Aludj, gyermekem, aludj el!
Káin mellett Ábel,
leásva a gyökerekig,
mind egy anya gyermekei.
Aludj, gyermekem, aludj el!

Christine Busta

Advent a burgenlandi határon

Idegen utak, sűrű a sötétség.
A molnár szeme ma le nem ragad.
Őrli a lisztet, a lámpás ég,
minden kamra nyitva marad.

Talán a nád csak széltől roppan,
egy madár vagy hó is lehet.
De a szív még meg-meg dobban,
mígnem jeleznek az első ebek.

Ismeretlen szerzőtől, akit a menekültek dicsértek

Ruscsák Lea Irina fordításai

Anna Seghers

Kenyér és só

Magyarországi események alapján

Ősz volt. A sok száraz hét után végre esni kezdett. Délután volt. A tócsák rózsaszínűen csillogtak.

Makay Béla egyenesen behajtott a vidéki kisvárosba. Sehol sem állt meg. Még a föllazított föld szagát sem érezte.

A sofőrjének, Jánosnak megparancsolta, hogy álljon meg.

Nem kellett útbaigazítást kérniük. Sokféle ember ácsorgott a főutcai fogadó előtt. Nem Makay autója volt az első. Egy teherautóról üvegeket, konzerveket, libákat és sonkát vittek az udvaron át a konyhába. Valaki nagyjából a város túlsó végéig nyílegyenesen elvezető főutca közepén élesen fölkiáltott: Hé! Pár fickó elrohant a fogadó előtt álló tömegeből a hang irányába. Makay Béla és sofőrje, János, az ablaküveget figyelte, amely mögött a kusza árnyak rángatóztak. Mintha végre lenne idejük rá, egy kissé búskomor dalt hallgattak, amely világosan kihallatszott a harsogó részeg hangok zsvijából. Makay kiszállt az autóból. János utána akart menni, de Makay megparancsolta:

– Azonnal keresd meg nekem a Korondit!

Makay háta mögött visszahőköltek az emberek, a nyakukat nyújtogatták, hogy mindent lássanak. Amikor Makay megfordult, egy vasárnapi öltönyt és fehér csíkos nyakkendőt viselő férfi örült tapsolásba kezdett.

Makay közép magas termetű, de egyenes és szikár alkatú férfi volt. Harmincöt és negyven között lehetett, de fiatalabbnak nézett ki. Arca sápadt volt az izgalomtól.

– Ki ez? – kérdezte valaki a tömegeből.

– Hát nem ismered meg? – hangzott a válasz.

Megállt a küszöbön, a sűrű levegőtől elsédült. Zord tekintettel, összeráncolt szemöldökkel nézte a teremben lévő tömeget. A hosszú asztalon kívül több asztal is állt ott mindenféle papírral meg iratokkal, üvegekkel és poharakkal telerakva. Úgy fordultak felé először a hozzá közel ülő, majd a távolabb lévő emberek, mintha egy szellőkés söpört volna végig a szántóföldön. A terem közepén valaki felugrott, majd az asztalokon és az embereken átgázolva, az üvegeket felborítva Makay nyakába ugrott. A többiek sietve követték, hogy megölelhessék az érkező vendéget. Lassan felálltak a hosszú asztal mellett. Makay a maga feszült és kimért járásával elment a hosszú asztalig azon a keskeny ösvényen, amelyet a tömegben szabaddá tettek neki. Ott azonnal fel is szabadítottak neki egy helyet. Valaki megcsókolta és maga mellé vonta. A keze hideg volt, akár egy öregemberé.

Szerényi István Makay anyai nagybátyja volt. A megdermedt arcon csak a bajusz tűnt élőnek. A Szerényi család, ahogy az Makay Béla már gyerekként is tudta, ötször annyi földterületet birtokolt, mint az ő családja. De a Makay család ősiabb volt. A család nemzedékek óta csak egy embertől függött. A fivére lovaglás során balesetet szenvedett. Azt rebesgették, ez biztosítékot ad az egyetlen örökös számára, hogy semmi baj nem érheti, amíg a föld át nem száll a fiára.

– Voltál már Bölönyben? – kérdezte Szerényi István.

– Csak most érkeztem – válaszolta Makay. – Pál bácsikám holnap reggel jön. Budapesten tárgyal. Nem akartam megvárni.

– Megértem – mondta nagybátyja.

– Komlósi György vagyok – vágott közbe egy idősebb, de még korántsem öreg férfi, akit Makay nem ismert –, szegény édesanyád unokatestvére vagyok, a szüleid esküvői tanúja voltam. Isten hozott, fiam. Utazz el Bölönybe, de lehetőleg ne egyedül. Felállítunk itt nektek egy rendes csapatot, ha nem akarod megvárni, míg a somlyói embereink ideérnek. Bölönyben minden a feje tetejére állt. Egy izzó katlanba utazol.

– Látni akarom – felelte halkán Makay –, mielőtt megjön Pál bácsikám.

– Ezt megértem – válaszolta az öreg Szerényi.

Komlósi pedig azt mondta:

– Amikor az apádál visszatértünk az első világháborúból, édesapád nagyon aggódott Juliskáért, mert akkor még nem tudta, hogy Juliska már jó kezekben volt Bécsben. Meg kell értened, a kommün akkoriban öt hónapig tombolt, mindent elpusztított és felégetett. Utána az apósa rakott rendet. A csendőrség már ott volt mindkét birtokon; itt Dorogon egy román zászlóalj állomásozott. Az apád örömkönnyeektől ragyogó szemmel látta, hogy a bölönyi házát nem gyújtották föl, ellenkezőleg, a dajkátok, aki már Júliát is dajkálta, kenyérrel és sóval fogadta apádat.

– A házunk végül leégett? – kérdezte Makay.

Komlósi György látta rajta az izgalmat. Nevetve ezt mondta:

– Még ha le is égett volna, amiről nem hallottam, felépítenénk neked a helyére egy újat, hogy édesanyád, az az angyal, boldog legyen. Emiatt ne aggódj.

János mindeközben a lehető leghalásabban hajtott végig az autóval, hogy a Párizsból Genfbe, Genfből Münchenbe, Münchenből Bécsbe, Bécsből Budapestre, Budapestről pedig Dorog felé tartó út után mindent kiélvezhessen.

Amikor Pál bácsit, Makay Júlia egyik bátyját kirakták, Pál egy Dorogon élő Korodinak címzett levéllel indította őket tovább: Ő majd segít mindent előkészíteni. A megérkezésünket. Dorogon. Vidéken. Holnap reggelre én is ott vagyok.

János még a háború idején maga vitte el az intézőt a piactéri üzletbe. Korodi, egy agyafűrt, pocakos emberke – János emlékezett rá. Volt egy jól menő üzlete. Mezőgazdasági gépek. A Makayak és Szerényiek intézői vele kereskedtek. Számíthattak rá.

Még 1945 után is számíthattak rá. „Épphogy a felszínen tudok maradni. Hallgassa meg, drága uram, a levél kézbesítőjétől, mi zajlik itt.” Minden évben érkeztek ehhez hasonló hírek, volt, hogy Bécsből postai úton, volt, hogy egy utazó közvetítésével.

János azt hitte, hogy a szép lánykák még mindig Dorogon teremnek. De nem jutott tovább. Mert most nagyobb tömeg gyűlt össze a ház előtt, ahonnan azt kiáltották: hé! János nem látott

semmit, pedig felállt az ülésre. Három lány egymást kezét fogva átcsúszott a tömegen. János elkapta az egyiket.

– Mi folyik itt?

A nyakon csípett lány a férfi nevető szemébe nézett, amely tükrözte csinoságát, hátra vetette a fejét, majd felemelte kis, kerek orrát és kis, kerek melleit:

– Elkapták a Barna Tibort. Egy hordóban ült. Ma reggel, amikor a fogadásotokra készülve kitakarítottak, senki sem látta őt. Csak most, miután újra rendet tettek.

János megkérdezte:

– Tibor zsidó?

– Ő? Nem. A szövetkezettől van. Istenem, mennyire otrombák itt az emberek. Múlt héten kellett volna itt lennie. Akkor akasztották fel, de úgy igazán, Sándort. Ő volt a járási titkár. Aztán jött az apósa, Gerő Gusztáv Ágfalvából. Mert végre elkezdett esni az eső, és mintha mi sem történt volna, Gerő elutazott Korodihoz, hogy elhozza a javítóműhelyből a krumpli- és cukorrépaarató gépet, ezek a fickók pedig a vejét, Sándort, aki persze már halott volt, a kocsihoz kötötték, ő meg húzta maga után a városon kívülre, és fogalma sem volt, min nevetnek.

János ezt mondta:

– Min nevettek?

– Mondom, azon nevettek, hogy semmit sem sejtett az egészből – válaszolta a lány.

A barátnői utána kiáltottak:

– Zsófi!

Ez a Korodi, úgy tűnik, még mindig aratógépekkel foglalkozik, gondolta János. – Az emberek közben szétszóródtak. Az utcán, ott, ahol a Tibort agyonütötték, néhány pocsolya rózsaszínűen csillogott. De közben elsötétült az ég. Későre járt, vagy eső érkezett.

János büszke volt, amikor először ide utazhatott. Parasztfiú volt. Valamivel idősebb, mint Makay Béla. Makay Júlia megkedvelte. Megengedte Jánosnak, hogy sofőrnek tanuljon. Júlia boldog volt, hogy tizenkét évvel ezelőtt a robosztus, megbízható és hűséges János legényként a háborúba is elkísérhette egyetlen fiát. Makay Béla akkoriban még gyerek volt.

János csuromvéresen szinte az oroszok szeme láttára vonszolta el a fiatalurat. Bölönyt viszont nem látták többet. Először Bécsben találtak rá a kegyelmes asszonyra. Testvére, Szerényi Pál, aki most velük együtt tért vissza Magyarországra, ugyanazokon az állomásokon keresztül vitte el őket: München, Genf, Párizs. János gondoskodott mindenről abban az ócska kis házban St. Cloud-ban. Kertész volt, szakács, inas és sofőr. A kegyelmes asszony meghalt. –

Nem sokkal a piac mögött húzódott a városka határa. Ami itt főutca, az ott már országút volt. A levegőben a szántófield illata érződött. János most időt szakított arra, hogy mélyet szívjon az

otthon levegőjéből. Csakis itt voltak olyan szép lányok, mint amilyen az a Zsófi volt. Kivéve a fogukat. Mindenesetre a Tiborhoz és Sándorhoz hasonló vörös csibészek feleltek a kegyelmes asszony haláláért.

Korodi boltja, félig üzlet, félig javítóműhely, a piactér tözsomszédságában állt. A cégtáblán a következő volt olvasható: „Mezőgazdasági gépek javítása.” – Látszott a táblán, hogy valaki összekarcolta és különböző színekkel festette be a betűket.

János belépett. Az agyafűrt és pocakos Korodira számított; de egy számára ismeretlen fiatalember lépett oda hozzá. Sovány volt és napbarnított.

– Mondd csak, itt van még a Korodi?

– Korodi? Igen.

– Ez ugye az ő boltja?

– Az övé? Már hogy lenne az övé? Most az új műhelyben van, két házzal odébb.

– Beszélnem kell veled.

– Most nem tud. Beteg.

– Át kell adnom neki valamit. Talán majd üzeni fog értem.

Nevetve hozzáfűzte:

– Menj oda, és mondd meg neki, hogy Szerényi és Makay úr küldött hozzá. Béla úr már itt van. Pál úr holnap kora reggel jön.

A fiatal férfi rezzenéstelenül, sűrű, hideg és kifejezéstelen szemmel figyelte János arcát. Hidegen, de udvariasan ezt mondta:

– Én vagyok a veje. Azaz én vagyok az unokája, Teréz vőlegénye. Kovács József.

– Add át neki a levelet – felelte János –, megvárom.

Kovács József azonnal elment. Kis idő elteltével visszatért. Teréz, a menyasszonya is vele volt.

Még azoknál a lányoknál is szebb volt, akiket János az utcán látott. A lány így szólt:

– A nagyapám nem tud járni. Szóval az urak visszatértek! Kísérettel jönnek, talán negyvenötven ember. És Sárosházára mennek!

János ránézett, és azt mondta:

– Igen. De Béla fiatalúr, aki már itt van a szállodában, nem akarja megvárni, amíg Pál bácsi Sárosházára utazik. Azonnal, még ma este Bölönybe akar menni velem.

– Csinálja csak – mondta Kovács József.

János így felelt:

– Nos, Pál úr mindjárt kora reggel megpróbál beszélni a nagyapáddal.

– Beszéljen csak – mondta Kovács József. János beszélt még egy darabig, mert látta, hogy a szép lány figyel rá és időnként bólogat. Kovács József a szürke szemével figyelmesen megnézte Jánost. –

Dobbantott egyet, amikor János elment.

– Az az átkozott Korodi! Az a disznó! A ménkű csapna belé!

Teréz befogta a száját. József teljesen magán kívül volt a dühtől.

– Évek óta futárt játszik. Itt beköp valakit. Oda meg küldi a listákat azokkal a nevekkal, amelyekre az urak hagyatkozhatnak. A traktorállomásoknak, ahogy írja, csak kényszer hatására végzett javítómunkát. Most mennem kell.

– Megint?

– Tudniuk kell, ki érkezik. Annak, aki még épelméjű Bölönyben, el kell döntenie, most mi legyen.

– Az Isten szerelmére, most mi legyen?

– Figyelj, Józsi – mondta a lány –, ha te méysz, én megyek veled.

Kovács József ekkoriban géplakatos volt. Amikor Makayék elmenekültek, még az öreg Andrásnál aludt az istállóban, napközben pedig a legelőn váltotta őt. A szülei már meghaltak, de bátyja, Bálint szemmel tartotta, Mária néni is jó volt hozzá. Két kislányuk volt. Bálint elvitte Józsit az istállóból, amikor jött a Vörös Hadsereg. András a városba került, egy idősothonba. Juci, a szakácsnő sírt, mert a tóparti házból iskola lett. Makayék ott étkeztek a vendégeikkel. Nehéz volt megérteni, miből éltek korábban az emberek, akiknek most ahhoz, hogy élni tudjanak, egy kis földre volt szükségük. Bálint is megkapta a maga kis részét. Öccse, József most iskolába járt, meg a két lánya is. Az iskola előtt megállt egy teherautó könyvekkel és füzetekkel megrakodva, majd továbbhajtott a következő faluba.

Korábbiak az emberek Bölönyben nem sejtették, hogy bármi is megilleti őket. Most hangosan követelték, ami jár nekik, türelmetlenek lettek, ha valami nem jött elég gyorsan. Azon a szinten, ahol az emberek joguknak tekintik, hogy jól menjen a soruk, a dolgok nem javultak folyamatosan, mint ahogy remélték, hanem hol egy kicsit jobban, hol egy kicsit rosszabbul, aztán megint egy kicsit jobban alakultak. A traktorállomást berendezték. Segített nekik. József, mióta ott figyelte a fiatal lakatost, már tudta, mit akart. Az iskolából tanoncnak ment. A testvére, Bálint büszke volt erre. Ő maga nem tanult meg írni és olvasni, de tudott rajzolni. Még betűket is rajzolt Józsi segítségével a falusi tanácsnak, ahová beválasztották, és megrajzolta, ismét Józsi segítségével, a vörös csillagos plakátot a termelőszövetkezet számára, amelyet tíz család alapított.

De jött az aszály; nyomorúságos lett a helyzet. Az emberek komoran nézték a csillagot, amelyet Bálint festett, mintha az lenne felelős a nyomorúságért. József akkoriban már Somlyó városában volt tanonc. Gyönyörű fiú lett belőle. Nagyon szeretett tanulni, csak úgy falta a könyveket. Szerette a pártját. Olyannyira nem tudta elképzelni, hogy hibázzon, mint egy gyermek az anyjáról. A párt vitte iskolába, a párt taníttatta. A könyveit, cipőit és ingjeit onnan kapta, a testvére a földet, onnan volt sütemény vasárnaponként, és annyi húst, mint korábban évente talán csak kétszer. És akkor is csak abban az esetben, ha Mária néni összeügyeskedte. József a szakmáján keresztül értette meg, mi is az ipar. Megértette, miért építettek gyárat.

Megdöbbsent, amikor hazautazott. A fivére már nem énekelt. A föld jó része már nem volt megművelve. A jószág kimerülten, ápolatlanul kószált. Mária néni azt mesélte neki, amikor egyedül voltak, hogy a szövetkezet nem fejlődik. Sírt. Bálint ráförmedt, amikor hirtelen belépett.

– Hát igaz? – kérdezte Józsi.

– Igen – válaszolta Bálint szűkszavúan, majd hozzátette: – Mondd meg nekik a városban.

Józsi halkán ezt felelte: – A városban. Ők ugyanannyira a te embereid, mint az enyéme.

– Igen, tudom – mondta bátyja és megsimogatta Józsi fejét, majd kezében az ismerős érzéssel arra a sok jóra gondolt, ami ezzel a fiúval történt.

József visszatért a műhelyébe. A bátyja nem tudott írni neki, de a fiú annál inkább hazavágyott, minél inkább érezte a boldogtalanságot.

Már megérkezésekor észrevette, hogy valami megváltozott. Német Simon gazda mereven nézett rá, majd utálatosan annyit mondott, „na”, a „Jó napot, Józsi, végre újra itt?” helyett. Még a szomszéd Köves Gábor is elfordította a fejét, hogy ne kelljen viszonznia Józsi üdvözlését. Egyedül Mária nénivel találkozott. Nem sírt. Maradék fiatalsága is elrepült.

– A szövetkezet sokkal kisebb lett – mesélte Mária néni –, Bálint nem tudott semmit sem tenni ez ellen. Még van hat család. A Horvát és a Fehér is.

– Miért nem köszön nekem Köves Gábor? Miért utál minket Német Simon?

– Nem a mi hibánk, de utál minket. Azt mondták nekünk: Ti hatan maradjatok együtt! Ti lesztok a mag!

– Ezért a többieket valahogy kárpótolni kellett, amikor ki akartak lépni a szövetkezetből. Akik amúgy sem akartak maradni, azoknak nem volt erre szüksége. De megsértették őket. Kövesnek minden nap másfél órájába kerül, kétszer is megkerülve az idegen földet, hogy eljusson a sajátjához. Németnek meg valahogy el kell mennie a földúton az Egresék mellett, akik ősidők óta az ellenségei.

Aztán jött a fivére, átkarolta és megmutatott neki egy darab parlagon heverő földet a tónál. Ennek egy része a szövetkezethez, a másik, a nagyobb rész pedig különböző egyéni gazdálkodókhoz tartozott. Bálint nyíltan megmondta fivérének, akit rendkívül nagyra becsült, mióta könyveket és újságokat olvasott, meg tanfolyamokra járt, hogy sem a szövetkezetnek, sem az egyéni gazdáknak nincs pénze műtrágyára és öntözésre. –

József hallgatott. Nehéz volt a szíve.

Nehéz is maradt, habár Bálint és Mária jól láthatóan nyugodtabbak voltak a következő látogatása alkalmával. A beszolgáltatásokat tavaly elhalasztották. Az esetükben és az egyéni gazdák esetében is. József már akkor érezte, hogy lecsitultak a kedélyek, amikor Német megkérdezte, mi újság. Németet már nem zavarta, hogy Egresék földjén keresztül ér csak a sajátjához – talán régi ellenségeskedésük éppen emiatt a szükséghelyzet miatt enyhült valamelyest. Bár Köves még minden nap szitkozódott a kitérő miatt, de már megszokta az idővesztéséget.

Úgy tűnt, minden régi seb nagyjából begyógyult, de Józsi látta, hogy ezek a hegek még könnyen felszakadhatnak.

Tavaly októberben rögtön fel is szakadtak. Nemcsak azokon a sebhelyeken, amelyeket József ismert, hanem olyan helyeken is, amelyekre már nem is emlékezett. Voltak a faluban néhányan, akik időközben úgy kapartak az eltemetett, leküzdött harag után, mint kutya a csont után. Ott volt például Forgács, a gépállomás új üzletvezetője; ott volt a helyettese, Antal – régóta ismerték egymást. Forgács valamikor a háború előtt adóellenőr volt. Ahogy most mindenütt átrendezések és új választások voltak, Forgácsot és Antalt felkiáltással és kézfeltartással beválasztották a bizottságba. Veres mindkettőjükkel szövetségben volt. Ősszel hirtelen ellenőrzésre küldte a járásközpont, majd a szomszéd faluban ragadt a Szerényi birtokon, s akkor bukkant fel itt újra, amikor kezdett forró lenni a helyzet.

A vörös csillagot, amit Kovács Bálint festett, letépték. A szövetkezeti családoknak éjjel-nappal őrködniük kellett a pajtaiknál, nehogy leégjenek. De nem tudták megakadályozni, hogy Veres és erősítés, köztük Szabó és Szántó gazda, hirtelen betörjön az irodájukba, egy tiszta, világosra festett fészerbe, és elégesse az összes papírt. Amit a szövetkezet tulajdonából nem tudtak elégetni, például a szerszámokat, olyan gyorsan elosztogatták, mintha az úré lett volna. A falu minden gazdájának megígérték, amire szükségük volt földből, állatból, műtrágyából és gépekből; a visszafizetést, így hívták, minden esetben tíz évre elhalasztották.

Kovács József nemrég kapta meg első állását a dorogi szerelőműhelyben. Ez boldoggá tette. Nemcsak közelebb volt Bölönyhöz, de egy fesztiválon még Terézbe is beleszeretett. Teréz és az anyja, szakmája szerint könyvelő, mindig megvetették az öreg Korodit, azóta különösen,

mióta megpróbálta behízelegni magát nálunk is, ahogy elvtársaiknál és barátaiknál tette. Egyetlen fia a háborúban meghalt. Korábban a könyvelőnőt, a menyét levegőnek nézte. Legfeljebb az unokájához volt néhány jó szava. Most, hogy Józsi és Teréz járt egymással, vigyázott a nyelvére. Józsi annyira rövid ideje lakott Dorogon, hogy alig ismerték. A piacra nem Bölönyből, hanem a várostól délnyugatra fekvő falvakból jöttek a gazdák. Ráadásul, mióta itt van, már nem is működött igazi piac. Sokan elmaradtak – a falvaikban is nyugtalanság uralkodott. De mégis jöttek néhányan, hoztak ezt-azt, és a szokásos időben a szokásos helyeken megjavították dolgaikat. Mert ez is, az is megnőtt. Továbbra is nőtt.

Kovács József hallotta, hogy rebesgetik: Bölönyben is elkezdődik.

Amióta ilyen hevesen fellángolt a gyűlölet, a faluban különféle okokból kifolyólag mindenki baltával az ágya mellett aludt. Ahová Bálint belépett, úgy megbámulták, mintha zászlórúd lenne a gerince helyén, és vörös zászló lengene körülötte. Elvtársaival együtt folyamatosan tartottak egy támadásról.

Antal és Forgács a revolverekkel aludtak a gépállomáson. Eleinte sikerült megfélemlíteniük a traktorosokat – ezt korábban alaposan megtanulták. Már akkor piszkálódtak, ordítoztak, csaltak a munkabér kifizetésekor. Köves Gábor baltával aludt; olyan rettenetesen szidta a szomszédját, hogy most aggódott a bosszú miatt. – Szántó és Szabó gazda éppúgy rettegetek a kommunistáktól, mint a Veres-féle üldözéstől, aki szeptemberben még ellenőrként szimatolgatott itt. A patak és a tó közötti háromszög a szántóikkal volt határos, de Makayék intézője sohasem engedte meg, hogy árkokat ássanak. Még azt is megakadályozta, hogy hitelt kapjanak csövekre és vezetésekre, ugyanis be akarta kebelezní a részüket. A földosztás idején viszont a földjeik szinte maguktól odébb csúsztak egy kissé, mire ők engedély nélkül lapátolni kezdtek, csöveket ástak ki és helyeztek be. Amikor Szabó felkiáltott Horvátnak a szövetkezetből, „a csillagodnak annyi”, ő így kiáltott vissza: „Egy csillagot újra lehet festeni. Vigyázz a csöveidre, ha visszajön a gazdád!” – Szabó és Szántó, amióta a falu az eszét tudja, saját földet birtokolt, a Makayak idejében is.

Komlósi ennek nagy részét elmondta rokonának, Makay Bélának. Nem mindent. De egy részét igen. Mert sok történetet ismert, ha mindet nem is, de sok mindent, ami a Szerényi és a Makay család egykori birtokain történt. Béla elsápadt, miközben hallgatta. A dühtől összevonta szemöldökét. Szája nevetésre görbült az elégedettségétől. Szerényi korához képest meglepően derűsen és erőteljesen ezt mondta:

– Ha holnap eljön Pál, és tele vannak a teherautóink, egy-kettőre végét ér ez a rémálom.

Makay Béla felugrott és összecsapta a kezeit. Valamelyik öreg szolgálólány, aki korábban a Szerényiéknél volt cseléd, meghajolt előtte:

- Mit akar az úr?
- Hívd ide Jánost!

Makay Béla nem szólt semmit az út során. Összepréselt ajkakkal nézte a tájat. Az eső valamelyest elállt. A holdat viszont többnyire eltakarták a felhők. János időről-időre hátradólt, hogy felhívja a figyelmet az éjszakai síkság egyhangúságában egy-egy pontra, amely hamarabb megragadta a tekintetét, mint a gazdájáét. Meg is mutatta gazdájának először a Sárostavat, ahová, mint mindketten tudták, a folyócska torkollott, amely nem sokkal volt nagyobb, mint egy tekintélyes patak. A parton a birtoktól, az épületektől és a tanyáktól elkülönített ház állt, mellette egy kert, egykor az úrnő öröme és büszkesége volt, egy keskeny félsziget, afféle kis földnyelv. Ott állt régebben egy móló mindenféle evezős csónakkal. A vitorlázáshoz viszont túl kicsi volt a tó.

Ezt a házat régebben a vendégeknek szánták. De Júlia még látogatók nélkül is szívesen töltötte itt a napot a gyerekekkel, a nevelőnővel vagy a házitanítóval, zongorázva, különböző, kicsiknek és nagyoknak egyaránt szórakoztató játékokkal, könyvekkel és virágokkal.

– Lassabban – mondta Makay Béla Jánosnak. Úgy remegett a lelke az emlékektől, mint a víz a holdfényben.

A ház most már nemcsak a bölönyiek iskolaépülete volt. Ide járt az összes gyerek Ágfalvából és Kövesfalvából is, ahol korábban nem volt iskola. Téltre megállapodtak a traktorállomással, hogy egy helyen összeszedik a gyerekeket, és hozzák-viszik őket. Telente a gyerekek különösen az utazásokat szerették az iskolában, nyáron pedig a kertet. Az új tanár odavolt a botanikáért. Már nem az a tanár volt, aki a szovjet hadsereg bevonulása után az ábécét tanította annak a nemzedéknek, amelynek Kovács József is tagja volt. Ő most ösztöndíjasként irodalmat tanul a budapesti egyetemen. József még levelezett vele.

József és Teréz még napkelte előtt megérkezett Bölönybe. Mindössze öt percre – Mária néni épp csak megcsókolta a kislányt, akit most látott először. Aztán indultak tovább Sárosházára, a Szerényiek földjére.

Mióta forrongott a falu, és már csak fejszével az ágya végén aludt, Bálintot még sohasem volt ennyire megrökönyödve. Útnak eredt József üzenetével, először Sebes Károly elvtárshoz. – Útközben eszébe jutott, hogy elhívja vejét, Pétert, a legkisebb lánya férjét. Állhatatos lány volt, nagyon korán ment férjhez. A házaspár Péter szüleinél lakott. Ők korábban a Makayak földmunkásai voltak, a földosztás során természetes ravaszságukkal egy jó darab földre tettek szert, kisebb volt, mint a többieké, így nem irigyelték őket, ők viszont tudták, milyen kedvező a föld fekvése, hiszen a Szabó-féle birtok öntözéséből hasznot húztak. A falu legnagyobb

megdöbbenésére nem is nagyon tiltakoztak az ellen, hogy fiuk feleségül vegye Bálint lányát. Igaz, mindig dühösen megghiúsították Péter tervét, hogy belépjen a szövetkezetbe. Úgy gondolták, ilyen időkben célszerű kivárni, és egyelőre nem szabad senkivel sem összetűzésbe keveredni.

Amikor letépték a vörös csillagot, attól féltek, majd szemükre vetik, hogy a fiuk Bálint családjába házasodott. Ezért az öreg ráordított a menyére:

– A te embereid többet nem lépik át a küszöbömet!

Meglökte a feleségét, amikor a sötétben felismerte Bálint hangját, reszketett ettől az erős, mostanság komor embertől, akivel összerúgta a port. De Bálint csak odakiáltott Péternek, és már ment is tovább. Péter így szólt az apjának:

– Makay visszajön! Már úton van!

Majd István barátjához sietett.

István kovács volt. Az apja is kovács volt, és jóban volt Zoltánnal, Makay egykori patkolókovácsával. Az apja volt a falu kovácsa, és ő patkolta a közönséges lovakat is, amelyek nem Makay ménéséhez tartoztak. – István tudta, hogy Veres, az ellenőr, és vele együtt a Szántóhoz és Szabóhoz hasonló gazdák meg a traktorállomás vezetője, Forgács, ellene uszítanak. Csak szokatlan testi erejétől félve hagyták békén a kovácsműhelyében. Veres viszont megvesztegette István segédjét, hogy értesítse, ki járkal a kovácsműhelybe, és mikor van István egyedül. A segédnek pénzre volt szüksége, mert egy sárosházi gazda lányának udvarolt. Megvadult a lány iránt érzett szerelemtől, és eltökélte, hogy mindenáron meghódítja, ezért Veres utasítására kihallgatta István és Péter beszélgetését. Valamiért úgy gondolta, jó, hogy Makay visszatért. Mert Verest, akitől kenőpénzt, a pénzért meg szerelmet kapott, az urának tekintette, és úgy gondolta, ami Veresnek jó, az jó neki is.

Másfelé ment, mint István. István gyorsan lekanyarodott a tó mögött álló traktorállomáshoz vezető útra. Még mindig éjszaka volt, zilált éjszaka, hol az eső esett, hol a hold világított.

Zoltán ezt mondta, amikor Istvántól meghallotta a hírt:

– Visszajön? Az kizárt dolog.

Felébresztette két fiatal traktorosát. Ők csak hallomásból tudták, mi az az földesúr. De Forgácstól és Antaltól már kaptak egy kis ízelítőt az úri szokásokból. És mást is megtanultak az urak megválasztásából: bőségesen ígérgettek, majd egy hétre rá bőségesen osztogatták a parancsokat, amikor már biztosan ültek a nyeregben.

Péter apja elment a szomszédjához, Német Simonhoz, akinek a szövetkezetből való kilépése óta minden nap Egres földútját kellett használnia. Az Egres és a Német közötti ellenségeskedés abból a perből eredt, amelyet az apák az erdő egy részéért folytattak. Egres az öntözési jogért

cserébe időközben átengedte Szántónak ezt az erdőrészt, amely valójában még nem is volt az övé. Hogy ezt Német ne vegye észre, mindig barátságosan köszönt neki, még szerszámokkal is kisegítette, és gyakran mondta, milyen jó, hogy időben kilépett a szövetkezetből. Egres maga mindig szidta a szövetkezetet. Megijedt, amikor hajnalok hajnalán dörömböltek nála. Valahogy rossz volt a lelkiismerete, bár nem tudta azonnal, miért – először azt latolgatta, mit akarhat most ez a Német Simon, akinek egy óra múlva úgyis el kell mennie mellettem. Rájött, hogy megállapodtam Szántóval?

Német olyan kétségbeesettnek és komornak látszott, hogy Egres a háta mögé rejtette a fejszét.

Német az ajtó résén keresztül sziszegte:

– Mindjárt itt a Makay, állítólag már úton van.

Egres fiai csodálkoztak, miért kapkodja apjuk úgy a levegőt. Egres elgondolkodott: Igaz ez? Semmi se marad nekünk. Szántó talán ki tudja fizetni a saját részét. De mit tesz majd velünk, ha mi magunk nem tudjuk, velünk, akiket tizennégy évvel ezelőtt kiszorított innen, akiktől már akkor elvette az erdőt, mert az útjában állt, de velünk –? Mehetek napszámosnak. Az asszony is, a fiúk is.

Amikor az utolsó szavakat hangosan kimondta, felesége így felelt:

– Ezt nem engedhetjük.

– Isten tudja, mit engedhetünk – felelte a férfi.

Bálint ott ült Sebes Károllyal a fészerben, amit irodájuknak hívtak, három fiatal szövetkezeti gazda őrizte. Horvát csendben hallgatta őket. Károly már az első világháború idején Oroszországban volt. Az októberi forradalomban harcolt az oroszokkal az arisztokraták ellen. Miután hazatért, apjával és a zsellérekkel együtt harcolt az arisztokraták ellen itt, a faluban. A magyar kommün bukása után négy évre bebörtönözték.

Később, a harmincas években már nem tudta fizetni az árendát. Senki sem adott munkát neki. Az apja meghalt, mindenét elárverezték. Még az ágytakaróját is. Mivel a faluban senki sem tudott egy egészet megvenni, három részre vágták, hogy mindenki vehessen egy kis darabot. Az anyja sikoltozott, amikor feldarabolták a takarót. Belebetegedett. Később alkalmi munkát talált a városban, majd más falvakban volt napszámos. A második világháború után, a földosztás idején, ott állt család nélkül, feleség nélkül, anya nélkül. Néhány szót értett oroszul. Így segített a katonáknak és a földműveseknek; úgy intézte, hogy mindig tisztességes dolog kerekedett ki belőle. Korábban is átélt már hasonlót. Büszke volt erre. Kérdemelte a bizalmat. A helyén volt, amikor szükség volt rá.

Kéznél volt most is. Elmondta Bálintnak, hogy átélt már hasonlót. Ukrajnában. Amikor visszatért egy hetman, akit már régen elűztek.

– Mit csináltak vele?

Károly nevetett és azt mondta:

– Végeztünk vele. Hogy többet ne jöjjön vissza.

Köves gazda ekkor már félúton volt. Minden percet ki kell használni, mert végre eleredt az eső. Ráakadt a három szövetkezeti gazdára, akik legnagyobb megdöbbenésére fejvesztve rohantak át a mezőn. Azt kiabálták:

– Köves! Hová mész?

Köves dühösen válaszolt:

– Elfelejtettétek, hogy miattatok négy éve minden nap ezen az úton kell mennem?

Horvát így szólt:

– Hát, Köves, elfelejtetted, hogy a cselédházban egy szobában laktunk a feleségünkkel és gyermekeinkkel? Visszajött a Makay, a gazda.

Köves a három férfi után nézett, ahogy a faluba futottak. Elgondolkodott: Ha ez igaz, akkor Makay soha az életben nem lesz tekintettel az én kis szegletemre. A saját birtokára hajt majd dolgozni. Ez nem lehet igaz. Már nem. – Elhatározta, hogy megnézi, mi igaz belőle.

Makay így szólt Jánoshoz:

– Fordulj le itt!

Az országútból falusi út lett. Az őszi esőben ez már csak egy gázló volt a házak két lazán egymáshoz kapcsolódó sora között. Egy súlyos felhő mögül még éppen kilátszott Hold. Ami a házak közti résen keresztül derengett, nem is a tó volt, hanem a nap első nyoma a síkság peremén. Az ablakokból idősek és fiatalok kandikáltak ki. Makay viszont nem látta a fényt a szemekben. Még túl sötét volt.

Zilálva, esetlenül, a mocsárba fulladva háromszor próbált megfordulni a kocsijuk. A kakasok kukorékolni kezdtek. Makay összerezdült. János megfordult és nevetett. Gázt adott, még egy próbát tett a pillantások keresztüzében, mintha vak lenne, mire beindult a motor.

Elhajtott. Mivel Egres paraszték földje itt véget ért, János a legmesszibb kiszögellés felé tartott. Mert nem vette észre az utat, és mert nem is volt ott igazi út. Az iskolások az évenkénti esős időszakban a termőföld csücskét megkerülve a pocsolyákon át caplattak.

Szabó bekopogott Szántóhoz.

– Igaz, hogy jön?

– Már itt van.

Szabó megijedt, ökölbe szorította a kezét. Sokáig nem szólt a feleségéhez. Szántó így szólt az asszonyhoz:

– Mindjárt jön az újabb földosztás. Makaynak egy új. Néhányan hirtelen el fognak tűnni.

Szinte mindenki izgatott volt.

– Apa! Anya! – kiáltott Péter, aki István kovácsműhelyéből egy nyilat hozott magával. – Német
kint van! Egres is! Gyertek ti is!

Zoltán a traktorállomásról a kormányzati hivatalba rohant. Nem sokkal korábban ez még a
falusi tanács volt, tizenkét éve pedig az udvarház. Fölkapcsolta a villanyt, de az hamarosan
lekapcsolt, majd újra fölkapcsolta.

– Veres! Mit szimatolsz itt?

– Vigyázz, Zoltán tudod, ki jön?

– Én! – kiáltotta Zoltán. – Én jövök!

Pillantása már a listára esett, amellyel Veres a sötétben zizegett. Torkon ragadta a férfit.

Ám István társa, aki értesítette Verest, észrevétlenül visszafutott a kovácsműhelybe, talán
sohasem fogják észrevenni. Ott már ördögi erővel taposta a fűjtatót.

– Az a Forgács – mondta Szabó – azonnal vissza fogja kapni a régi posztocskáját. Ezzel
Makaynak meglesz a maga valódi adóbehajtója.

– Ha rajta múlna – mondta az asszony.

– Ha hagyják – mondta Szabó.

– Ha. Ha ő lenne minden, ha, ha –

– Mindenki elment – kiáltja Szabó fia –, én is megyek. Mire várjak még?

– Senki sem tart vissza – mondta Szabó.

Az asszony így szólt:

– Ha elmentek, veletek tartok.

János már felfedezte a fényt az udvarházban és hangosan gondolkozott:

– Oda kellett volna mennünk először.

– Nem – mondta Makay. – Először ide kellett jönnöm. Majd hozzátette:

– Mi van itt most?

János azt mondta:

– Úgy tűnik, egy iskola.

Kiszálltak. Az ajtó nem volt zárva. A tanár viszont, akit Kissnek hívtak, már nadrágba bújt. Egy
ugrással a küszöbön termett. Neki senki sem szólt. Az izgatott napokban nem volt iskola. Csak
a kis nyomoroncát próbálta együtt tartani.

A két újonnan érkezett férfi mögött, az autó körül időközben egy sereg paraszt verődött össze,
kezükben fejszével és lapáttal. Kiss döbbsen vette észre Bálintot és Kövest, akik egymás
mellett álltak legelől, középtájt Fehért és Németet ismerte föl, mögöttük pedig Szabót. Mintha

az alkonyat összeolvasztotta volna a sok arcot, amelyek napközben külön-külön élnek. Kiss azt gondolta: Mi történik itt? – Makaytól megkérdezte:

– Mit akar?

Makay Béla mosolyogva mondta:

– Hogy mit akarok itt?

János felkiáltott:

– Most mi vagyunk itt!

– Vagy úgy – mondta Kiss –, ki az a mi?

Még nagyon fiatal volt, kócos hajával egy kisiskoláshoz hasonlított és olyan határozottan lépett előre, hogy Makay és János egy lépéssel visszahőkölt. Hátuk mögött tovább nőtt a csapat. Traktorosok is jöttek. Fiatalok voltak, mint a tanár vagy még fiatalabbak.

Makay így szólt Kisshez:

– Változtass a hangnemen!

Majd félretolta, mivel tekintetét a folyosó belsejében lévő ismerős forma vonzotta magához. Lassan, lassan haladtak előre az emberek, és a gyerekek lángoló szemekkel figyelték, mi történik most iskolájuk küszöbe mögött.

Makay Béla és János éppoly kevésbé vették észre a hátuk mögött állók pillantásait, mint megérkezésükkor. Kiss tiszta hangján így szólt:

– Álljon meg! Mit akar itt?

Makay elvesztette türelmét. Így szólt:

– Ezt akarom! – és mellbe vágta Kisst. Kiss nekiment Makaynak, majd János elkapta őt és úgy meglökte, hogy a tanár a lépcsőbe ütötte a fejét. Német és Horvát ment be először a házba; látták a vért. Megfogták Jánost. Ő viszont erősebb volt a másik kettőnél. Az urát a folyosó falához szorította, fedezve őt, maga pedig megtámaszkodott, arccal a parasztok felé. Amikor előre nyomultak, revolveréhez kapott. Horvát viszont már felemelte a baltáját; Jánost csak a kulcsontján találta el, mivel magasabb volt nála; az is tompította az ütést, hogy felemelt karjába kapaszkodó feleségét egy darabig magával vonszolta.

Ezután az utcáról mások is benyomakodtak az ajtón át, s úgy elkapták Jánost és az urát mint az ágvillát. Kicipelték őket az autóhoz, és olyan erővel nyomták be őket oda, hogy megreccsentek. Megpróbálták előretolni az autót. Az ingoványos részen elakadtak. Zoltán kijött az gépállomásból, hozott egy drótkötelet, így egy részük tolhatta, másik részük pedig húzhatta az autót. A parti bozótnál ledobták az autót.

Teréz és József időközben megérkezett a Szerényi család egykori birtokára, amelyik ötször akkora volt mint a Makay család egykori birtoka. Sárosházán szálltak le. Egészen világos lett.

A parasztek már kimentek a földekre. József elmagyarázta a sárosházaiaknak: Ma, talán egy óra múlva, visszatérnek az urak. – Kérdésükre, ő maga kicsoda és honnan tudja ezt, bemutatkozott és elbeszélte élményeit. Egyetlen egy arcot sem ismert itt. Várta szavai hatását. Teréz először rátámaszkodott. Majd odament a látótávolságon belül álló asszonyokhoz. Kovács Bálint nevét itt is ismerték. A bölönyi szövetkezet megtartására tett kísérleteit itt is figyelemmel kísérték. Néhányan örültek a nyakasságának. Néhányan bosszankodtak a nevét hallva. De mindenki gyűlölte Szerényi nevét. Nem volt sok idejük, hogy felkészüljenek az előttük álló eseményekre, de valamivel több mint a bölönyieknek.

Közben Jánosnak mégis sikerült kibújni a széttört autóablakon és kihúznia Makayt. Hátán fölvitte a parti bozótba. És fülelt, mikor jön az első Szerényi-féle teherautó. Dühében csikorgott a szíve és a foga.

Nemsokára megérkeztek a dorogi bortól berúgva, énekeltek és üvöltöztek. János beszámolója, a vérző úr látványa teljesen megvadította őket. De éppen az ő teherautójuk akadt fönn a drótkötélen, amit Zoltán hozott ide; a sárosházai és bölönyi parasztek rövid tanakodás után a kötelet kifeszítették keresztben az utcán. Szerényi Pál, Komlósi autójában, annak sofőrével, mivel Jánost hiába keresték, rávetette magát a felborított teherautóra. Amint megtudta, mi történt, szidni kezdte a bölönyi parasztekot, őket hibáztatta a mostani szerencsétlenségéért és az uradalom közalgó bukásáért. Szidta őket minden balszerencse miatt Bécs felé menekülve.

Végül ezen a környéken is, ahol későn esett, betakarították a termést. Véres eső esett. Még a hó is véres volt. A szövetségbe nemcsak az abból kilépő családok tértek vissza. Váratlan helyről új családok is beléptek; nem törődtek a fenyegető levelekkel. Összegyűltek a kemény tél idején, hogy takarékoskodjanak a fával, szorosán egymáshoz bújva, Bálinték vagy Németék vagy Horváték szobájában éjjelig. Izgatottan vagy nyugodtan megtanácskozták, mit vethetnének és ültethetnének, hol és hogyan, hogy soha többé kényszerüljenek arra, hogy a Makay család számára arassanak.

Ezeket az eseteket Bölöny hajdani tanára mesélte el, aki most Budapesten jár egyetemre. Ő maga az egyik diákjától szerzett minderről tudomást.

Horváth Győző, Korsós Gergő, Santák Boglárka és Ütő Anna fordítása

Herbert Eisenreich

Öld meg magad, hagyd magad megölni

Bencsik László mindent elrendezett: elégette a fényképeket meg a többi emléktárgyat, megírta a végrendeletét, a búcsúleveleket, és beszerezte a mérget. Azt akarta, hogy felesége látszólag sértetlen állapotban találjon rá, mintha csak mélyen aludna, ne szétlőtt koponyával, vérbe fagyva. Már látta is maga előtt, ahogy a holtteste fölé hajol, ahogy próbálja felrázni; aztán a sírnál áll, és sokáig, nagyon sokáig siratja; és hogy már nem boldogul a három gyerekkel, nélküle már nem. Ő vitte a sírba, tizenégy év házasság alatt, most megfizethet érte. Elege lett, nem akarta folytatni. Még egy fél üveg Kisüsti Barack, aztán a méreg.

Aztán hirtelen riadót fújtak, és már túl késő volt: a parancsnokot elfogták és felakasztották, a legtöbb elvtársat is elfogták vagy kivégezték, mindenhol a forradalom zászlója lobogott. Nem sokkal később őt is elkapták, és az ÁVO, a rendőrség és a párt néhány tagjával együtt a városon kívülre hajtották őket. Míg a gépkarabély csövét a hátába döfték, körülötte mindenki a győzelmet harsogta. – Nem csináltam semmit, senki sem mondhatja, hogy akárkinek is ártottam volna! – üvöltötte, de senki sem figyelt rá. Aztán egy másikhoz szólt: – Miklós, hiszen mi ismerjük egymást, neked is három gyereked van otthon, akárcsak nekem. Három gyerek, szükségük van még az apjukra. Nem teheted ezt velem! – Térdre rogyott Miklós előtt, de egy másik férfi hátrafeszítette a karját, felrántotta és derékon rúgta. Egy fejkendőt, nadrágot és ballonkabátot viselő nő odament hozzá és arcon köpte, néhány iskolás fiú pedig a vállszalagját rángatta. Volt ott egy másik férfi is, akit ismert. – Molnár úr! Kérem, Molnár úr, maga tudja, hogy én csak egy kis hal voltam, nem úgy, mint a Keszeli, akit felakasztottak, csak pénzt kerestem a beteg feleségemnek, már tizenhárom éve beteg, megkérdezhetik Feininger doktort, Farkas doktort vagy akár az egész kórházat, valószínűleg leukémiás, gyógyíthatatlan, tizenhárom éve beteg –, de Molnár elfordult, és egy szót sem szólt hozzá. – Itt bögsz! – szólt viszont egy másik. És akkor érezte először, hogy az egész arca nedves, szinte már ragad a hideg izzadság és a forró könnyek keverékétől, de egyik kezét sem merte levenni a tarkójáról, hogy megtörölje a szemét. És akkor, azokkal a bevérzett és mocskos szemekkel, végre látni kezdett: egy ház falán az ablakok köré kúszó borostyánt, egy letaposott előkertben egy élénkzöldre és élénksárgára festett fémcsöves karosszékot, egy fekete-piros szemölcsöt az előtte álló férfi nyakán, és saját szemöldökének egészen apró árnyékát. Látott még egy nagyon távoli felhőt is, amely sárgás csíkként terült el a kék égen, egy vasúti jelző emelkedését, és negyven év után, életében először, látta, ahogy egy alma némán lehull a fáról. Azt is látta, ahogy a távolban kinyílik egy gyárkapu, és az emberek felszállnak a biciklijükre, ahogy gőzölög egy kupac

lótrágya, ahogy gyűlik a por az előtte lépdelőnek a sarkán. Egyszerre látta mindezt, és tudta: meg fogják ölni. De már azt is tudta ebben a végtelen pillanatban, hogy mégsem, sohasem fog sikerülni nekik. Ebben a tudatban szólt oda az egyikhez: – Beszelnem kell a parancsokkal. Tudok dolgokat... –, de a megszólított férfi válaszul csak behúzott neki egyet. Menet közben a fogait tapogatta a nyelvével, és akkor meglátta az utca szélén, félig a járdán, az orosz katonák hulláit: még acélsisakkal a fejükön, mésszel beszórva, csomagolópapírral letakarva feküdtek, és látta a piros-fehér-zöld zászlókat, középütt lyukkal, ahonnan kitepték vagy kivágták a kommunista címert, és szembejött velük egy kézikocsi, megrakva bevonatlan koporsókkal, aztán valahonnan a tankok ágyúinak hirtelen, éles durranása. – Tudok titkokat, amiket más nem. Mindent tudok Péter Gáborról; egy gazember volt. Voltam az Andrássy úton, az összes disznót ismerem onnan. Vácról is ismerem az összes disznót: Némethet, Mihalicskát és Vargát, és persze a többi disznót; és Sipkait, na ő egy jó nagy disznó, ezért is lett az örök igazgatója – győzködte az embereket. Egy nő rákiabált: – Hiszen te magad is egy smasszer vagy! – és mindenki röhögött; és még akkor is röhögtek, amikor megszólalt: – Soha életemben nem voltam smasszer. Az irodán voltam. Vácott is csak az irodán voltam. Ezért is tudom, hol vannak a püspök lefoglalt dolgai, a váci püspökség különösen értékes dolgai. – Gerendákba, a földből feltépett macskakövekbe botlottak, a lábuk beleakadtak a szögesdrótok összevisszaságába. – Várpalotát is ismerem – mondta, de már senki sem figyelt rá. A foci pályán, ahol épp álltak, lángolt egy autó, a gyepet szétszaggatták a lánctalpak, az öltözők előtt zsinórra kitergetve mégis vidáman lobogtak a mezek. Amikor meglátta a mezeket, elkiáltotta magát: – De barátaim! Testvérek! Én is ugyanolyan magyar vagyok, mint ti! – Egy öreg, sovány férfi, vadászpuskával a kezében nevetve rákiáltott: – Bátorság! – Tovább lépdelt az öreg mellett, majd így szólt hozzá: – De kérem! Meg fogjátok ezt még bánni! – És mivel az öreg csak nevetett, folytatta: – Ha már tényleg ott tartunk, szeretnék előtte könnyíteni a lelkemen. – És beleszólt az öreg kitartó nevetésébe is: – Ki akarok pakolni, hallod? – Az öreg nevetését valaki hirtelen megszakította: – Nem szeretném, hogy később szemrehányásokat kapjunk. – És ez a valaki, aki nyilvánvalóan némi tekintéllyel rendelkezett, a város parancsnoka elé vitte: egy meghatározhatatlan korú, alacsony, kövérkés férfi elé, aki kifakult pepita-öltönyén vastag bőrrövet hordott; a szoba tele volt fegyverekkel. Bencsik László nem tudta, de érezte, hogy győzött.

A parancsok majdnem megszakítás nélkül telefonált, és már magával a telefonálással nagyon sok idő elment. Folyamatosan férfiak jöttek a szobába, néha nők is, valamit kérdezni akartak, és ezzel is megint nagyon sok idő elment: este lett, aztán éjfél. Bencsik Lászlónak volt ideje mindent elrendezni magában; a dolgokat, amiket maga tett, amiket látott, és azokat is, amikről

csak tudomást szerzett; és minden bevésődött, amit a rádióból hallott: hol harcoltak épp, hol még nem vagy már nem, és mindenekelőtt: ki halt meg, kit szabadítottak ki, kit fogtak el, és ki szökött meg. És azt mondta: – Vácott voltam Debrecen alatt, és amikor kirúgták, 1950-ben, akkor büntetésből áthelyeztek Recskre, mert nem voltam megbízható. De Vácott mindenkit ismertem, azokat az öreg smasszereket is, akik tisztességesek voltak, Fehért és Müllert például, de Pál-Kovács is rendes volt... –, de egy férfi, akin a nyitott ballonkabát alatt még rajta volt a csíkos, sötét- és világospiszkos rabruha, a szavába vágott: – A rossz smasszert megsütjük a jónak a zsírjában! – Ismerte a rabmondást, de nem reagált rá, csupán annyit mondott: – Valamikor őr voltam, ez igaz: a várpalotai bányában. És tudjátok, honnan szerezte Kelemen, Kovács és Szentesi a civil ruhákat? Na, kitől? Tőlem! Becsempészttem a misebort Lakos atyának, ez szintén Vácon volt; és Tasnády-Nagy tőlem kapta a legjobb gyógyszereket, különben biztosan sokkal korábban meghalt volna. És Hóman Bálint, ő aztán tudna mesélni nektek! Professzor volt, és bent is akadt mindenféle munkája, amolyan régi írások, amiket senki más nem tudott lefordítani, és ha még szüksége volt valamire, szótárra vagy valami hasonlóra, akkor azt megkapta, mégpedig tőlem. Mert én ott voltam a Lordok Házában is, természetesen civilben... – és ismét közbeszólt a fogolyruhás férfi, de a parancsnoknak most, kora reggel több ideje volt, és tovább faggatta, még többet akart tudni a Lordok Házáról. – Szóval – felelte Bencsik László a lehető leghalásabban, húzva az időt, mert úgy gondolta, minden perc felér egy kis győzelemmel –, így nevezték azt a lefalazott épületszárnyat ott, Vácott, ahol a nagyon híres emberek ültek: a jó öreg Majtényi gróf, Lászlónak hívták, mint engem, meg Szendrey László, Mikes György őrnagy és persze Zadravec István táborigazgató, aki egykor Windischgrätz herceg mellett szolgált... na az a dolog ott a pénzzel, azok a hamis frankok, tulajdonképpen rendben volt, jó volt Magyarországnak, egy hazafi, a Windischgrätz herceg és a táborigazgató is... – de a parancsnok hirtelen félbeszakította a szózuhatagot és megkérdezte: – Ugye nyilas voltál korábban? – Az apja az volt, a bátyja és az egyik unokatestvére is. – De – válaszolta, aztán rájött, hogy hiba volt. – Még ez is! – horkant fel a parancsnok. Bencsik László nagyon megijedt, és hogy elsimítsa a dolgot, az ÁVO-sok neveit kezdte sorolni. A neveket gondosan feljegyezték, de utána a parancsnok csak annyit mondott: – Mocskos, rohadt kis spicli! – Ezután Bencsik László ismét órákig állt a fal felé fordulva, mindenütt lépéseket hallott a házban, lövéseket körös-körül. Majd elszállították egy másik város kisebb börtönébe, onnan pedig tovább egy nagyobbba. Bárhova került, mindenütt fontoskodott, mesélt, s bár közben szinte minden fogát elveszítette, mindenhol előadta a történeteit Sipkairól és a többi váci disznóról, a helyi püspökség elkobzott kincseiről, Hómanról és Tasnády-Nagyról, valamint Zadravec táborigazgatóról, a várpalotai bányából meglépett rabokról, Péter Gáborról és az Andrássy

útról, meg minden másról, ami még eszébe jutott. És egyszer csak ott, ahol ő is raboskodott, megjelentek az oroszok.

Bár Bencsik Lászlónak ma már nincsenek fogai, kiváló egészségnek örvend. Kanadában, Vancouver közelében él. Van ott egy saját kis házikója, az előkertben pedig néhány élénkre festett fém, kerti bútor áll. Szabadnapjain kimegy a vasútállomásra és megvárja, hogy az egyik jelző felemelkedjen. Gyakran beszél az ég színeiről. Magyarországról egyáltalán nem, nem is vágyik vissza oda; csak egy alma néma hullására emlékszik meg a focisták zsinóron teregetett ruháira. Ezekre emlékszik, de azt nem tudja, honnan. Csak azt tudja, ami van. Legidősebb gyereke, Bálint ott tanult, és most teológiát tanít. Lánya, Beáta egy hajóskapitányhoz ment feleségül, és már született négy gyermekük, a legfiatalabb, Béla pedig egy olajtársaság irodájában dolgozik. A felesége azonban nem volt mindig egészséges. Méhrákja is volt, de mindig teljesen felépült. A szűk baráti körben ők, László és Aranka, nagyon boldog párnak számítanak.

Horváth Győző, Korsós Gergő, Ütő Anna fordítása

Leila von Malchus

Egy magyar Bécsben

Pár hónapja nyakkendő nélkül, egy vékony kabátban és széttaposott cipőben lépte át a határt. Szemében éhezés és bámulat ült. Éhezett mindenféle újdonságra, arra, amit szabadságnak neveznek, vagy csak egy szelet kenyérre.

Ámuló szemekkel sétált az utcákon a villódzó fényreklámok alatt, végig a tükröződő kirakatok mellett, melyek mögött pompás dolgok sorakoztak, ruhák, cipők, konzervek és mindenféle finomság – mindaz, ami az élet elengedhetetlen része, és az is, ami csak díszíti azt.

Majd amikor fehér köpenyben ült az építészeti irodában a rajztáblák fölött görnyedő társaival, már nem furcsállotta, hogy mindnyájan testvérek, a főnök minden nap ott fogja ebédre, a húga pedig amerikai ösztöndíjat kapott.

Telefonáló főnökére pillantott, aki elnyomott egy cigarettát. A főnöke már előkészítette az aktatáskáját a minisztériumi látogatásra: még nem jött ki a gépből az árajánlat? Kisasszony, hol vannak a Mauergasse terveinek másolatai?

– Mi az, hogy hajtóvadászat? – kérdezte János, majd kihajolt az ablakon. Lent hömpölygött a forgalom, autó autó hátán. A parkocska fáin az első zöld hajtások látszottak.

– Drága Uram – a főnök lecsapta a kagylót –, a hajtóvadászat a munka megfelelője. Gyorsan megy és sok.

– Gyorsan megy és sok?

János megfordult, tágra nyílt szeme sötéten villant/csillogott. Hopp! Egy fehér folt landolt a vállán. És elszállt egy galamb.

– Ó – ragyog fel János. – Tudom, mit jelent ez.

Ájtatosan bámulta új, fehér kabátján a foltot.

– Ez a szerencse!

Ruscsák Lea Irina fordítása

Angelika Mechtel

Szegények vagyunk, gazdagok vagyunk (részletek)

[...]

III

Október végén már alig valami emlékeztetett a nyár elejére. A lakásnak már rég nem volt frissen meszelt szaga, átvette a mi szagunkat, a konyháét, az ágyakét, a fürdőét és a cigarettáét. Az ablakok előtti függönyök magától értetődővé váltak, a vese alakú asztalok, az új hálósobabútorok, amelyeket Barbara néni már nem fog sokáig használni.

Elképzeltem, hogy a költözése után úgy élünk majd, mint a többi család, a gyerekszobában, a nappaliban és a hálósobában. Vasárnap reggel kinyitnám a hálósoba ajtaját, és látnám anyát és apát békésen egymás mellett feküdni a franciaágyban, a redőnyök lehúzva, félhomály, az áporodott levegő szaga. Minden megváltozna.

Az idei nyárra gondolnék, és arra, hogy azt hittem, egy csapásra felnőttem, mert a testem úgy viselkedett, mint más nők teste, mintha a gubóm, gondoltam, fájdalom nélkül kipattant volna. Ahogy egyre rövidebbek lettek a napok, elkezdtem a karácsonyra gondolni, megkérdeztem anyát, hogy apa íróasztala mellett állítjuk-e fel a fát; a karácsony megünneplésével végleg birtokba vettük volna a lakást, felidéztem, hogy a fehérbe bugyolált, szárnyas és angyalhajas Jézuska létezésében csak nagyon későn kezdtem kételkedni, nem kellett a többi gyerek felvilágosítási kísérletei, ragaszkodtam anyám magyarázataihoz. Amikor végül beismerte, hogy csak Barbara néni volt, féktelen sírás tört rám.

Elég nagy vagy már ahhoz, mondta anya, hogy rájössz, ez csak egy játék volt; csak egy szörnyű rettegés emléke, látom, ahogy ott áll a Jézuska a szobában a fa mellett, és egy verset kellene szavalnom neki, aminek nem értettem a sorait.

Miután apa visszatért Oroszországból, a karácsonyt szűkösen, Jézuska nélkül ünnepeltük. Karácsony reggelén, amikor még mindenki aludt, felébredtem a Kratzerstraße két szobájában, majd a komód és az erkélyajtó közé beszorított kis fa elé kuporogtam, és a színes gömbökben visszatükröztem magamat és a szobát, mintha a domború torzulással valamiféle titok tárulhatna föl.

Azt képzeltem, idén lesz elég hely egy olyan fának, amelynek ágai mindenfelé kinyúlnak, teteje pedig a mennyezetig ér.

Ne beszélj már most is a karácsonyról, van más bajunk, mondta apa dühösen.

Izgatottan jött haza, táviraton kapták a hírt, hogy a Paris Match egyik fotóriportere halálosan megsebesült egy budapesti lövöldözésben. A Közel-Keleten elkezdődött a szuezi válság.

Azon gondolkodnak, hogy egyikünket Budapestre küldik, mondta.

Elképzeltem apát, ahogy fél Budapesten.

Szeptember végére a szorongása a végsőkéig fokozódott. Elterjedt a pletyka, hogy az oroszok feketelistát állítottak össze a nem kívánatos újságírókról, semmi másról nem esett szó az ebédnél. Apa idegesnek és betegnek tűnt, nyugati és keleti titkosszolgálatokról beszélt, a zárt nappaliajtó mögött hosszan beszélt anyával. Emlékszem, szó volt a Szabad Európa Rádió szerkesztőiről, ők nyomozhatták ki az ügyet. Apa azt állította, hogy saját szemével látta a kartotékot, a neve is ott állt.

Néhány nappal később ez a kartoték rejtélyes módon eltűnt. Apa nem bírta kiheverni az ijedtséget.

Anyának szeptemberben Barbara nénivel és Freddel volt dolga.

Nem, mondta Barbara néni, nem szegezhetek fegyvert a fejéhez, ha úgy gondolja, hogy a gyerek és én veszélyeztetné a karrierjét.

Úgy kellett kérlelni, mint egy fáradt gebét, mesélte később anya.

Barbara néni fáradtnak tűnt, amikor esténként hazajött az irodából. Fred elintézte, hogy a cég új tulajdonosánál is dolgozhasson. Néha észrevettem a szobájában az ablak mellett, azt hittem, hogy anya az, úgy ült ott, felvont vállakkal, kissé előrebillentett fejjel, csukott szemmel a srégen beeső fényben, egyik kezét dudorodó hasán tartva.

Velem nem beszéltek erről. Apa alig vett részt benne, csak annyit mondott: hagyd elmenni, egy fabatkát sem ér.

Anya kicsípte magát, felvette a szoknyás kosztümöt, hajcsavarókban aludt, a fürtjeit gondosan a mutatóujjára tekerte és a feje búbjára tűzte, kilakkozta a körmeit, felvitte a rózsaszín lakkot, mintha egy festményt készítené, a félholdakat kikerülte, hogy fehéres csillogással szabadon maradjanak. Körömfehérítővel kihúzta a körmei szélét, s hagyta, hogy a lakk megszáradjon kinyújtott ujjain, fel-alá járkált, folyamatosan fújta a nedves körmeit, mintha forró leves lenne, kiszedte és kifestette a szemöldökét, szempilláspirált tett fel, arccsontjaira pirosítót, ajkaira a körömlakk színéhez illő rúzst kent fel, az arcát és a nyak tövét gondosan bepúderezte.

Apa azt kérdezte: Ugye nem fogsz kerítőt játszani a húgodnak?

Elképzeltem anyát Fruzsina fejkendőjében, vidáman, csalapintán és ügybuzgón, pirospozsgás arccal és határozottan, és eszembe jutott, hogy Barbara néninek kártyát vetett, és úgy olvasott a kezéből, mint aki érti a dolgát.

Az életrajzod, mondta anya, sokkal nyugodtabb, mint az enyém, nem kell aggódnod.

Meglátod, minden rendben lesz, mondta, amikor útnak indult, hogy találkozzon Freddel. Nem minden számítás nélkül esett a választása a belváros egyik legjobb helyére, az Örökmécsesben találkoztak.

Olyan volt, mintha kicserélték volna, mesélte, egy valódi úriember, udvarias, előzékeny, elbűvölő. El volt ámulva a megjelenésemtől. Szerepet játszottam, mindent egy lapra tettem fel, és végül megtapsoltak.

Elképzeltem, hogy mindig csak szerepeket játszott, átváltozóművésznek láttam, meg akartam érteni, de nem értettem, mintha fölhúzott volna egy ködsisakot, egy héjat, amelybe visszabújt, mint egy túlságosan puha testű csiga.

Miután visszatért, bezárkózott a konyhába Barbara nénivel. Minden nap ott álltam a zárt ajtó előtt, nem hallottam semmit, csak a hangjukat hallottam, anélkül, hogy érttem volna őket.

A következő vasárnap Fred látogatóba jött. Anya kávéfőzőt és kuglófot sütött.

Én ebben nem veszek részt, tiltakozott apa, ez már a házasságszerzés határát súrolja.

Akkor menj el, válaszolta anya, menj el. Bosszúságot éreztem a hangjában, apa tanácsalannak tűnt, végül maradt.

Fred anyának rózsát hozott, Barbarának szegfűt. A piros szegfű, mondta anya, eljegyzést jelent. A nappaliban ültünk, apának és Frednek nehezebbre esett a beszélgetés, anya felajánlotta, hogy megszervezi a szűk körben tartandó esküvői fogadást. Néztem Fred apró kezét, alig használta beszéd közben, nyugodtan és tisztességesen tartotta, időnként a kávéscsészéért nyúlt, vagy körzői pontossággal szelt magának a tortából, láttam, ahogy az ölébe kúszó Marcellát felemelte, maga mellé tette, majd gondosan kisimította a nadrágja gyűrődését, hallottam, ahogy a keleti zónából érkező menekültekről beszéltek, Fred úgy hívta: lábbal szavazni.

Apa azt mondta, nem felejtí el a zónák közti határt, '49 szilveszterén lépték át a hazatérőket szállító vonattal. Akkor hallottam először erről beszélni: A zónahatáron még egyszer megszámozták és ellenőrizték őket, aztán jött a szabadság.

Nyugaton voltunk. Jó volt már nyugaton lenni. Az utolsó pillanatig attól féltünk, hogy megállítják a vonatot, és leszednek minket.

Öt éven át megtapasztalhatták, mit jelent az, ha a bolsevik terror prédái.

Anya a szertartás utáni pezsgős reggeliről beszélt. Pár napra rá Fred és Barbara kihirdette az eljegyzést.

Most a karácsonyról beszéltem, láttam apa ellenkezését, a félelmet, amely úgy mozgott benne, mint egy önálló élet. Nem engedte, hogy Budapestre küldjék.

Már hallottuk a rádióból, amikor másnap közölte velünk, hogy Mindszenty bíborost kiszabadították.

Azt mondta, hogy az emberek szentként ünneplik őt, és hogy Magyarország új irányba indul el. Anya kételkedett abban, hogy az oroszok ezt megengednék.

Egyiptommal vannak elfoglalva, hallottam apám magabiztosa válaszát. Tegnap az izraeliek a Szezi-csatornától negyven kilométerre ásták be magukat, ma pedig Kuntilla ellen vonulnak. A csatornaügy Magyarország számára is esélyt jelentene.

Lehet, hogy háború lesz, szólt közbe halkán Barbara néni. A tényéromból fölpillantva néztem az arcukat és éreztem a fenyegetést.

Csak tizenegy év két háború között, kérdezte anya. Mesélt az első világháborúról, arról, hogy egy bomba mély lyukat hasított a szomszédos telekbe, amikor ő még a babakocsiban ült. Nagyon régre vissza tudott emlékezni.

Alig volt időnk észhez térni, mondta.

Egy harmadik világháború után már nem kell észhez téred, válaszolta apa elgondolkodva, elég egy bomba a világvégéhez.

Még igazán levegőhöz sem jutottunk, mondta anya.

Korea miatt, ellenkezett Barbara néni, ugyanígy fenyegetőnek tűnt a helyzet, aztán minden rendeződött.

Hogy ússzuk meg, mondta apa, másodsor is?

Láttam, hogy anya letette az evőeszközt, alig evett valamit. Beszéljünk valami másról, mondta: Gondoljunk Barbara esküvőjére.

A szeme homályos volt, mintha egy hártát húzott volna rá. Bizonyára csordultig volt gondolatokkal, képekkel, színekkel és illatokkal, amelyek elfojtanak minden fenyegetést. A teste, úgy képzeltem, nem volt más, mint egy edény.

[...]

X

Kora reggel, november első vasárnapján a szovjet tankok visszatértek Budapestre.

Nem jutottam el a templomba. Mint minden vasárnap, most is a vese alakú asztalnál reggeliztünk, Barbara néni is ott volt, Frednek pedig fél órával később kellett megjönnie. Barbara néni holnap költözik ki, pénteken pedig férjhez megy. A holmiját ott állt összepakolva az előszobában, anya kölcsönadott neki egy harmadik bőröndöt.

Az ágyneműt már lehúzták, a szekrényajtók és a nappalihoz vezető ajtó nyitva volt, a toaletasztal üveglapján már csak anya púdere és krémjei maradtak, tudtam, hogy Barbara néni mindössze a szappant felejtette a fürdőszobában. Miután elmegy, be akartam menni, hogy megtartsam magamnak a szappant.

Reggel hat óra óta szólt a rádió. Minden más volt, mint rendesen. Anya megterített, már vinni akarta a fehér törülközőt apának, de ő visszautasította, ott ült a rádió előtt, mintha egy varázsdoboz lenne, haja a homlokába hullott, csak néha simította vissza, ma elmarad a körömvágás és a körömrészelés. Anya a rádióhoz vitte neki az első csésze kávé, apa kortyonként megitta, és azonnal letette a csészét a könyvespolcra, amikor a zene megszakadt, és új híreket jelentettek Magyarországról.

Amikor Fred megérkezett, már tudtuk, hogy a T34-es szovjet tankok a gyalogsággal együtt előrenyomultak egészen a Kilián laktanyáig, és hogy a várost a levegőből bombázzák. Az izraeliek elérték a Szezei-csatornát.

Háború lesz, mondta Fred a nappali ajtajánál állva, anya elvette a kalapját és a kabátját, apa meghívta reggelire, a rádióban egy Beethoven-szimfónia szólt, apa lefejezte a tojást, ami már csak langyos volt.

A világ a végletekig van feszítve, hallottam apát, csak egy apró lökés hiányzik.

Elég egy örült, aki először megnyomja a gombot, és máris benne vagyunk a közepében, mondta Fred.

Magam elé képzeltem az irányító berendezéseket egy amerikai és egy oroszországi bunkerben, elképzeltem a két arctalan embert előttük ülve, egy örültet, aki először nyomja meg a gombot, majd kinyílik egy hatalmas kapu, és kiszabadul a halálos rakéta. Egyetlen egy bomba, hallottam, egy csapásra elpusztítaná egész Európát, láttam, hogy Barbara néni a hasára teszi a kezét. Már megint rugdos, mondta, és a két férfi, apa és Fred, hosszasan nézte.

Ez örültség, mondta apa, ez tiszta örültség.

A reggeli után Fred indulni készült. Anya és apa levitte a bőröndöket, és amikor Barbara néni megpróbálta felemelni az egyik utazótáskát, anya közbelépett: Nem szabad semmi nehezget emelned, elbírná Marnie is, vagy meg akarod kockáztatni a vetélést?

A kocsinhoz cipeltem a két táskát, hallottam, ahogy mögöttem Barbara néni lépdel le a lépcsőn Marcellával, járásának ritmusa megváltozott, lassabb lett, már nem ismertem fel a többi lépés között.

Amikor be akart szállni a kocsiba, a nyakába vettem magam, erősen kapaszkodtam, éreztem a gombócot a torkomban.

Na még ilyet, mondta csodálkozva Barbara néni, hát mi ütött beléd?

Elengedte a karomat, kicsit odébb tolt, kezével felemelte az állam, megrázta a fejét, majd a többiekre nevetett: Úgy viselkedsz, mintha kivándorolnék.

Anya megfogott a felkaromnál, míg Barbara néni beszállt.

Minden nap meglátogathatod, mondta, és az esküvőjén nem kell iskolába menned.

Délután moziba küldtek. Két órán át céltalanul bolyongtam a környékünk utcáin, alig volt kint valaki, csak néhányan álltak sorban a mozi pénztáránál. Elképzeltem, hogy mindannyian a rádiójuk előtt ülnek, tudtam, hogy anya otthon a hálószobában kicseréli az ágyneműt, felakasztja a szekrénybe a saját és apa ruháit, mert ezentúl ott fognak aludni. Barbara néni szappanját a kabátzsebembe dugtam, néha elővettem, hogy megszagoljam.

Apa nem volt otthon, amikor hazaértem.

Bement a szerkesztőségbe, mondta anya, mindenütt tüntetések voltak, az emberek az utcára vonultak Magyarorszáért, a nyugati hatalmak beavatkozását követelték. Erről kell apádnak tudósítania.

Kikapcsolta a rádiót, majd este, miután Marcellát lefektették, újra bekapcsolta. Nagy Imre hangját hallgattuk, egy mindenféle zaj miatt nehezen érthető idegen nyelvet hallottunk, amit egy bemondó fordított nekünk: Ez az én üzenetem a magyar népnek és az egész világnak. A bemondó hangja már nem volt józan, azt hittem, mindjárt sírni kezd.

Nem mehetnék el, kérdeztem anyut.

Hová akarsz menni?

Megrázta a fejét: Ha háború lesz, és ledobják a bombát, nincs olyan hely a Földön, ahol túlélhetnéd.

Leült a zöld sarokkanapéra, és a vese alakú asztalnál pasziánszozni kezdett.

Fent maradhattam, amíg késő este haza nem jött apa. Még le sem vette a kabátját és a kalapját, ránézett anyára, aki még mindig pakolta a fekete királyra a piros dámát, és lehangoltan azt mondta: Holnap be kellene raktározni, hátha. Az az információ járja, hogy a britek ejtőernyős

leszállásra készülnek a Szezei-csatornánál. Legalább az alapvető élelmiszereknek meg kellene lenniük a házban.

Anya csak a fejét rázta: Minek, mondta, még légvédelmi óvóhelyünk sincs a házban.

A fejemen ott voltak a régi házak, amelyek mellett reggelente elmentem a busszal, a lábazatokra olajfestékkel rajzolt fehér nyilak, anyát arra kértem, magyarázza el, mit jelentenek az LB, LS vagy LK betűk, a lakosságnak szóló jelek, a háború maradványai, elképzeltem, hogyan menekülhettek az emberek az utcáról egy napsütéses reggelen ezeket a jeleket keresve, majd menedékre letek, a romok megfeketedett falain is felfedeztem ezeket a jeleket, az új lakótömbök nehéz pinceboltozatok nélkül épültek, hallottam, ahogy apa a nevén szólítja anyát, ritkán tette ezt.

Mindkét végén lángol a világ, mondta.

Több mint kétséges, hogy az amerikaiak ilyen közel az elnökválasztáshoz beavatkoznának Magyarországon, de megvan rá a lehetőség.

Nem, mondta anya, honnan lenne pénzem egy ekkor készlet fölhalmozásához? Azt nem mondta el neki, hogy pénteken megint kiváltott néhány ezüst evőeszközt a zálogházban.

Elképzelhető, folytatta apa, és végre levette a kabátját meg a kalapját, hogy Eisenhower gyors és határozott lépéseket tesz, hogy biztosítsa a megválasztását Stevenson ellenében, ezzel káoszba taszítva a világot.

Másnap reggel a buszon megcsíptem egy állóhelyet a sofőr mellett, az épületek talapzatát pásztáztam a légoltalmi pincék jelei után, kellett egy menekülési pont.

Az emberek már az előző héten elkezdték a felhalmozást. Amikor elkísértem anyát bevásárolni, észrevettem az üres polcokat, cukor és liszt csak elvétve állt a polcokon, a konzervdobozok sorait megritkították, a tej- és a tojáspor elfogyott, a bolt zsúfolt volt, egy tanonc kosárszámra hozta az árukat a raktárból az eladótérbe, az emberek nagy margarinos dobozokban cipelték haza a cukrot, a lisztet és konzerveket. Anya két kiló cukrot és két kiló lisztet vett.

A következő három napban, emlékszem, anya és apa alig szólt egymáshoz, még egy gyengéd érintés is, gondoltam, hisztérikus pánikot váltana ki. A közelükben igyekeztem nem hangoskodni, azt hittem, megdermedek egy üvegharang alatt.

Miután a rádióban elhangzott a hír, hogy Nasszer a harmadik világháború kezdetéről beszélt, és a szovjet tengeralattjárók megszállták a Földközi-tengert, Budapestet pedig sztálinorgonákkal lőtték szét, anya határozott mozdulattal kikapcsolta a rádiót. Halálos csend volt a lakásunkban.

Nem emlékszem, hogyan töltöttem azokat a délutánokat, de arra igen, hogy órákig hason feküdtem az ágyon egy könyv fölött, egy idegen, barátságos világba bújva. Egyikük sem hívott

a rádióhoz. Csak beszélgetésfoszlányok maradtak meg, mert ott voltam a szobámban, és érzelmek, amelyeket úgy fogadtam be, mintha a testem egy széles antenna lenne, érzékeny és mohó.

Este megtűrt alakként ültem velük a nappaliban. Háy Gyula segélyhívására azért emlékszem, mert figyeltem apát, hallottam a rádió zörejeit és recsegését, egy furcsa hangot, amely fel-le hullámozott, mintha billegett volna, láttam anyát és apát a zöld sarokkanapén ülni, csak az asztali lámpa fénye világított, egy fénypont és az árnyék, amit vetett, láttam anya és apa vállát összeérni, láttam apa feszült és éber tekintetét; mintha egy iszonyat ráugorhatna és leigázhatná, úgy bámulta a rádiót, ujjaim és lábujjaim hegyéig éreztem, ahogy a forróság hullámokban szétterjed a testemben, szét fog robbantani téged, gondoltam, szétrobbant, mint egy élő kagylót, láttam, hogy apa feláll, amikor váratlanul adásszünet lett, láttam jobb kezének a mozdulatát, ahogy a szeméhez nyúl, mintha a vakító fény ellen kellene védekeznie, másodpercekig mozdulatlanul, eltakarta magát, majd észrevettem az ádámcsutkáján a nyelőmozgásokat, és elképzeltem, ahogy az iszonyat eléri a szemhéját.

Sokáig nem tudtam elaludni, hallottam, hogy beszéltek a bombáról, először hallottam Hirosimáról, először éltem át a gombafelhő láttán a borzalmat, hallottam, hogy beszéltek a magyar tragédiáról, a közel-keleti szikráról, amely lánggra lobbanthatja a világot, láttam, hogy apa csütörtök este egy csokor vörös rózsával jön haza, óvatosan leveszi a papírt, miközben anya mellette áll.

A konyhaajtóból figyeltem, ahogy Anya vizet tölt egy hasas vázába, minden egyes rózsát lemetsz, észrevettem, hogy a tekintete nyugodt és derűs, a keze pedig gyengéden bánt a virágokkal.

Irány aludni, mondta, amikor elhaladt mellettem a váza rózsával. Megálltam és addig bámultam a mennyezeti lámpát, amíg a szemem le nem csukódott a fénytől, a szemhéjam mögül követtem a tüzes gyűrűket egy sötét pont körül, ami megmaradt a fényből.

Becsukták maguk mögött a nappali ajtaját. Amikor bekopogtam, hogy jó éjszakát kívánjak, anya jött ki.

Apád, mondta, túl fáradt.

A hangból ítélve apa sírt.

Reggel kinyitottam a hálószoba ajtaját. A redőny félig lehúzva, a szobában félhomály, a levegő áporodott. Apa az ágynak azon a felén aludt, amelyet Barbara néni használt, karját széttárva a hátán feküdt, mint aki védtelen, a szája résnyire nyitva volt, a haja a homlokába hullt. Anya háttal neki, magzatpózban feküdt a bal karja alatt.

Korsós Gergő fordítása

Barbara Frischmuth

A viszonyokról (részletek)

[...]

Mint minden ember, aki szívesen keveredik botrányba, Boris is szereti az obszcén történeteket. De Boris számára a leginkább obszcén történet maga a történelem. Az a szégyentelenség, amellyel a dolgok több nemzedéknyi kerülővel haladtak szerencsétlen végkifejletük felé, sokkal nagyobb, mint az a sok sikamlós disznóság, amelyre néhány hatalmas és másfajta egyén vágyik. – Tudod – mondja –, a legrosszabb az, hogy már nem lehet közbelépni. Bárhonnan is nézed, ez egyszerűen már megtörtént. És semmit sem tehetsz meg nem törtéنتté. Látod, mindenki azzal van elfoglalva, hogy a vesztébe rohanjon. Az egész történetírás olyan, mint egy esküdtbíróóság, amelynek tanúi a végtelenül hosszú eljárás során meghalnak. Persze azt mondhatod, „ki beszél ma már Magyarországon törökül?” De Magyarországon százötven évig beszéltek törökül, németül pedig még tovább. Ez hosszabb, mint egy emberélet. Ezt egy ember sem várhatja ki. A boldogtalanság olyan, mint a fekete leves.

Boris anekdotafüggősége miatt Mela emlékezetében képsorokká állnak össze a tanórák részletei, amikor egy nevet visszamenőleg az első említéséig nyomon követ, és közben a történelem beporosodott, bigott képviselőire bukkan, akik úgy néznek ki, mintha a salzburgi Marionettszínházhoz tartoznának, és semmi közük a Boris-féle közép-európai birodalom történelmi világszínház szereplőihöz. Boris más forrásokat használ.

– Gondolj az uralkodónőre! – Boris Mela hátsójához nyomja a sarkát. – Csitriként Pozsonyban királynővé koronázzák, majd az azt követő banketten leveszi a túl nehéz koronát, a tányér mellé teszi, és azt kiáltja: „Hogy jobban essen az étel!” Az étel, hogy is mondjam, egyre jobban ízlik neki, és sok év múlva olyan kövér lesz, hogy össze kell rakni egy felvonót, hogy lejuthasson a kapucinusok kriptájába imádkozni. Látod, bizonyos dolgokkal nem szabad játszani, különben csúnya végük lesz.

Boris ezekkel a történetekkel él, és még mindig képes felhúzni magát.

– Palackýnak igaza volt, amikor 1848-ban azt írta a frankfurti Német Nemzetgyűlésnek: „Képzeljék el ezt a birodalmat sok köztársaságra és köztársaságocskára felosztva, mily dicső alapzat lenne ez az univerzális orosz monarchia számára!” És milyen igaza volt! – Boris rácsap Mela meztelen vállára, amelyet ő feldúltsága miatt pofonnak érez. – A monarchiától eltekintve.

Melát nemcsak kézzel, hanem szavakkal is masszírozzák, és ehhez már hozzászokott az évek során, ahogy Boris nyomozómunkájához is az eredeti nevek kiderítésénél, amelyek a németesítés áldozatául estek.

– Például a Szent Hofbauer – mondja Boris diadalmaskodva –, tudod, hogy hívták ezt a Kelemen Máriát?

Mela lemondóan megrázza a fejét.

– Természetesen Dvořáknak, amikor még nem redemptorista rendi pap volt, hanem egy kis morva péklegény. De mit lehet tenni? Hogyan is hibáztathatnák az elnökjelölt családját, ha már a szentek is németebbek akarnak lenni a németnél?¹

Mela megfontoltan öltözködik. Olyan az egész teste, mint mindig, mikor Boris gyógyfürdőbe vitte.

– Nézd – mondja. – Sok mindenkit ismerek, miért is akarnám pontosan tudni, milyenek voltak ők régen? Ha valaki kétszer eljön a MALACSÜLTbe, nagyjából meg tudom mondani neked, milyen is ő. Mi közöm az elődeihez?

Boris leveszi az elasztikus kötést csuklójáról.

– Megmondjam, mi vagy te? Kultúrlusta.

Mela nevet, majd felteszi a vizet a kávénak, miközben Boris alaposan ledörzsöli a kezét, akár egy sebész, aki félretette az eszközt.

[...]

Boris úgy döntött, hogy három napra Magyarországra utazik.

– Majdnem harminc éve menekültként érkeztem ebbe az országba, húsz éve van állampolgárságom. Egy lengyelhez mentem hozzá, és osztrák gyermekeim vannak.

Akikkel együtt jöttem, már voltak látogatóban, csak én nem. Nem létezik, hogy tévedtem. Már azért is Magyarországra utaznak, hogy megcsináltassák a fogukat vagy ruhát varrassanak. Gombamódra szaporodó új épületekről, szabad árnyékgazdaságról vagy miről beszélnek. A tévéből már fel sem ismerem a várost. A kishatárállomásokon ezrével csempészik a feldolgozott disznókat, Budapesten meg állítólag újra felállítják Erzsébet királyné szobrát – nekem ő mindig királyné marad. Folyton azt gondolom, csak rosszul hallok. Mindazok után, ami itt történik, már nem tudom, hogy ki, kit és mivel fertőzött meg.

Mela elképedve megáll, kezében az alsóneművel, pedig lefeküdni készült.

¹ Utalás Kurt Waldheim osztrák köztársasági elnökre.

Boris szétszórtan bekötözi az alkarját és elindul a masszírozó asztal felé, majd észreveszi a kővé dermedt Melát.

– Ne nézz ilyen bambán – mondja, majd kiveszi az alsóneműt a kezéből. – Egy ide-oda vetett, teljesen szétziláltat ember áll előtted.

Mela először idegesen a hasa helyett a hátára fekszik. Boris határozottan megpaskolja Mela combját.

– Megfordulni. –Az ágý megreccsen Mela mozgolódása alatt. – Olyan ez, mint amikor egy felnőtt elkapja a kanyarót. Kimondottan kellemetlen, sőt veszélyes.

– Edvard is jön? – Mela, úgy tűnik, végre kapizsgálja a dolgot.

– Egyedül utazom. Férj és gyerek nélkül, csak azt viszem, ami egy kezemben elfér. Úgy, ahogyan érkeztem.

– Még váltóruhát sem viszel? Egy blúzt sem?

– Ne butáskodj. Persze hogy viszek egy utazótáskát. De három napra nincs szükségem bőröndre.

– Semmi ajándék? Hát nincsenek ott rokonaid?

– Már nincs, akivel tartanám a kapcsolatot.

– És Edvard mit szól ehhez?

– Mit szólna? Végül is nem Lengyelországba utazom.

– Mikor változtál meg így, Boris?

– Nem én változtam meg, hanem ez az ország. Tudni szeretném, jól döntöttem-e.

– De ugye visszajössz? – ült fel ijedtében Mela.

– Mégis mi mást tennék? – sóhajt dühösen Boris. – De szeretném tudni, mi folyik itt az ottani helyzethez képest.

Harminc évvel ezelőtt Mela tinédzser volt, akit egy szoptatódajka fogadott be. Ott volt az ötvenes évek mindmáig utált összes ismérve. A zsebpénzéből vett első petticoat és a születésnapra kiereszakolt Röhr-féle cipő, amelyet a köznyelv csak fogpiszkálónak csúfolt. Még emlékszik arra a néhány iskolai szünnapra, amikor a menekülteket ideiglenesen az iskola épületében szállásolták el. Sosem gondolta volna, hogy akár Boris is ott lehetett közöttük, melegítőben, svájcisapkában.

Innen nézve a pár év korkülönbség egész másként esik a latba. Boris az összes lehetséges következményt szem előtt tartva, élete döntéseit egész addig radikálisan, csakis saját maga hozta meg, miközben Mela még az önkéntes konyhaszolgálaton robotolt, hogy összeszedje a pénzt egy James Dean-filmre.

Melának ritkán akad kedve, hogy fölkeresse gyermekkora helyszíneit. Fivérei csillapíthatatlan örökösödési igénye miatt majdnem gyomorégést kapott. A kisváros ugyan megváltozott, de annyira mégsem, hogy kedvessé váljon számára. Pár éve egyszer odautazott Frôval, és megmutatta neki a nagyszülők házát. Fivéreinek viszont nem volt jobb dolguk, mint hogy elfojtott, mégis kárörvendő nevetéssel azt találgassák, hogy az ismerős rokonok közül az anyján kívül még kire hasonlít. Frô minden kérdésre készségesen válaszolt, még a minden hájjal megkent sógornőkére is, akiket ez a könnyedség végül lefegyverzett. Az idősebb fivér ráadásul beadta a derekát és előkotort egy medált – hogy emlékezz a valódi nagyanyádra –, magyarázta Frônak, mintha a másik, meg nem említett, nem az igazi lenne.

Még Frô sem érezte jól magát a hatalmas házban, amely – Mela nem bírt nem erre gondolni – dugig volt mindenféle ízléstelenséggel. Megpróbálta felidézni, vajon a szüleinél is így volt-e ez akkoriban, de nem segített az emlékezete. Csak a rongyszőnyegek diadalmaskodtak nemzedékeken át, mindegy, hogy felújítva vagy sem, hiszen már Mela gyermekkorában is megvoltak.

A nagynéni házát eladták és időközben átalakították. Ki sem szálltak, amikor arra jártak. Mela csak letekerte az ablakot, amikor Frônak megmutatta.

– Ott – mondta, – pár évig ott laktam. – Frô csak egyvalamit akart tudni:

– Nagynéni tényleg annyira szigorú volt?

– Miért nem szólalsz meg? – Boris egy pillanatra elfordul, idegesen összeráncolja homlokát. A választ viszont meg sem várja.

– Nyugodtan hülyének nézhetsz, de tényleg tudnom kell.

– Mit?

Mela csak most nyitja ki újra a szemét.

Boris sóhajt.

– Reggelig gyözködhetlek, akkor sem fogod fel. Hallod, németül beszélek hozzád!

Mela Boris karja után kap.

– Majd miután visszajöttél, magyarázd el nekem úgy, hogy a hülye vidéki fejembe is beleférjen.

Boris még sóhajt egyet és egy közepesen hosszú, csaknem dallamos, ómagyar káromkodást enged el, amely még hosszú ideig Mela fülébe cseng.

[...]

Boris nem ismerte fel a várost, csak a pályaudvart. Szándékosan német akcentussal beszélt, amikor megmondta a taxisofőrnek a szálloda nevét, ám az nem dőlt be neki. Már sötét volt, és szántsándékkal lassan vezetett, hogy minden fény Boris arcába világítson. Az egész neoncucc ott pompázott a homlokzatokon. Mindez csak kozmetika, mondta magában, és a fényes bevonat alatt régi házak romjai vegetálnak.

– Mióta van kint? – kérdezte a sofőr, anélkül, hogy felvitte volna a hangsúlyt. Boris tulajdonképpen nem is akart válaszolni. És ha még egyszer megkérdezné, egyszerűen kiszállna. De a sofőr némán bámult az útra.

– Harminc éve – válaszolt Boris megszeppenve. A sofőr bólintott.

– Az én családomból is vannak kint páran. De ők gyakrabban jönnek.

Tehát azt is észrevette rajta, hogy azóta először van itthon.

– Mostanában sok errefelé az újdonság.

A sofőr egy szállodapalotára, egy áruházra és egy éjszakai klubra mutatott. Boris nem akarta minden mozdulatát követni. Ez már nem az a város volt, ahonnan egykor elmenekült.

– Holnap mindent meg kell néznie fényes nappal is. Gyönyörű város.

Boris bólintott, habár végképp nem volt kedve bólintani.

– Én is voltam kint nyaralni – mondta a sofőr. – Egész jó volt.

– Egész jó – kiáltott fel Boris. – Merre járt?

A sofőr nyugodt maradt, vagy talán észre sem vett semmit.

– Bécs szép város, München is. Az Alpok nagyon tetszettek.

Amikor a sofőr kivette a bőröndjét a kocsiból, hirtelen feltűnt neki, mennyivel alacsonyabb nála.

A szállodában a portás németül beszélt vele, még akkor is, miután látta az útlevelét. Boris mondott valamit magyarul, de a férfi nem reagált. Barom. Mintha egy külföldi diák lenne, aki itt végzi a nyári gyakorlatát. Talán adhatott volna neki pár morzsa anyanyelvet a legzamatosabb fajtából, de nem volt elegendő ihlete.

Az egész vonatút alatt izzadó tenyérrel arra gondolt, milyen lesz majd. De erre nem gondolt. A portás felvilágosította az étterem és a bár működéséről, ha esetleg még valamit fogyasztani óhajtana.

– Nem óhajtok – mondta, de a csibész mégiscsak felemelte arrogáns, pattanásos arcát, és azt harsogta, hogy jó pihenést kíván ebben a házban. Boris legszívesebben megpofozta volna.

A szobájában egy kis jégszekrény is állt. Kivett egy üveg sört, kinyitotta az ablakot, és lenézett az utcára. Harminc év. És most itt áll, és a leghalványabb sejtelve sincs, mihez kezdjen az este hátralévő részében. Járkáljon egyet az utcákon, és üljön be egyedül valahova? Hívja fel

Edvardot? 1848-ban a magyarok számíthattak a lengyelekre. Bem tábornokra. Az emlékművénél kezdődött minden, azon az október 23-án, harminc évvel ezelőtt. A fények. Az anyja gyakran mesélte neki a sötét időkben, hogy Budapest a harmincas években jobban ki volt világítva, mint Bécs. Fénytenger, ezt szokta mondani a háború előtti idők visszfényét tükröző tekintetével. Boris ledöntötte a sörét, majd befeküdt az ágyba.

– És nevetni fogsz – mondja Melának, mivel később mindent elmesélt neki. – Aludtam.

„Átizzadt ing az éjszaka”, írta egy magyar szerző az egyik elbeszélésében.² Boris még mindig szokott magyar könyveket venni a keleti nyelvek könyvesboltjában.

A város legszebb és leghíresebb cukrászdájába ment reggelizni. Hihetetlen, a századforduló minden pompája – csupa tükör. Nem múzeum, de ha mégis, akkor élő, étellel teli.

A tányérját telerakatta mindenféle díszes aprósüteménnyel, nem érdekelte, hogy talán rosszul lesz, és rendelt egy kávé. Finommintájú porceláncsészében szolgálták fel, nem a vastag falú, préseltüveg-poharakban, alumíniumkanállal, mint az ő idejében a menzákon.

Külföldiek ültek körülötte, igaziak vagy olyanok, mint ő; de helybeliek is, az új osztály léha alakjai, elegáns tisztviselők, megbeszélésre érkezők és természetesen művészek.

Boris tudta, hol szoktak ülni a művészek, ha idejönnek. Akkoriban pontosan tudta, melyik kávéházba jártak, és melyik sarokban dugták össze a fejüket, elsősorban az írók. Ki nem tudta ezt? Hiszen a nemzet fontosnak érezte, hogy tudja, hol csatangolnak a költői, és lássa, hogy valahol ücsörögnek. Csak így lehetett biztos az ember, hogy senkit sem vittek el vagy senki sem tűnt el. Ez nagyon fontos volt azokban a sötét időkben. Még senki sem mutatkozott, túl korán volt. Boris ráért. Esett az eső, és amúgy sem tudta, hová menjen először. Egy egész veteránegység telepedett le vele szemben. Idősebb hölgyek kalapban, amelyet már csak a Váci utcában készítettek, kék-vörösre festett ajkakkal, melyek repedéseiben megragadtak a sajtos aprósütemények morzsái, blúzuk gallérját pedig az örökölt bross fogta össze. Mellettük néhány kalap nélküli lovag, akik a hosszú fehér tincseket gondosan a tonzúra fölé simították. A kis szóbonbonokba töltött szarkazmusok pedig ciripeltek a füstösen kék felhőkkel teli levegőben. Vajon mit csináltak ők harminc évvel ezelőtt, tűnődött Boris. Leültették őket vagy tönkretett lakásaikba internálták? Vagy talán rövid ideig meghunyászkodtak, az élet olyan, amilyen, a hősiességet pedig nem lehet kikényszeríteni. Vagy mégis? Mindenesetre most ott ültek, egymást „édes, jó Edé”-nek vagy „elbűvölő Ilonám”-nak szólítgatva. Tehát jól érezték magukat, mindegy, mit tettek vagy mit nem tettek harminc évvel ezelőtt.

² Utalás Mátyás Iván *Erkélyen* című elbeszélésére.

Borison fűrészlapként hatolt át a gondolat, hogy itt és most talán ő is jól érezné magát, ha akkoriban nem szállt volna el a bátorsága. Mi az a pár hónap börtön, ha épségben túléli az ember? Az ellenállóképesség emléke, a múlt és az önbecsülés csakazértis-ünnepe, túl minden megalázáson. Vagy nem? De ki mondta, hogy épségben túlélte volna, s hogy csak néhány hónap lett volna? Újjáépítés – ez az a varázsszó, melynek nevében egész nemzedékeket küldtek gályákra, és nemcsak itt. De itt felelősnek érezte volna magát az újjáépítésben és az új rend megteremtésében. Alapvetően kétféleképpen lehetett hozzáállni egy ilyen átrendeződéshez: cinikusan vagy mártírként. Mindkét magatartásforma idegen volt számára. Élni akart a lázadás jogával, ha a kötél, amelyen lógott, túl szoros lett és összeszorult – és mindenki egy kötélen lógott. De ne istenítsük a népet. Aki hatalmasnak gondolta, az kivonta magát belőle, és megpróbálta eszközként használni, olyan hangszerként, amely a saját nótáját fújja. Egy intelligens nép ilyen esetben nem tehet mást, mint hogy szétesik és érdekcsoportokba tömörül. Maga tudja, hogyan. Mindig mások voltak „a nép”, az elnyomottak, akik nevében uralkodnak. Diktatúra nélkül talán nem is létezett a nép, és a nép iránt érzett honvágy szintiszta nosztalgia volt. *Extra Hungariam non est vita*. Ez jól hangzott, de nem volt igaz.

Aztán mégiscsak meglátta őt, az író az átizzadt inghez hasonló éjszakával. Nem vette észre, amikor megérkezett, de amikor rápillantott, azonnal fölismerte.

Idősebb volt és egyúttal fiatalabb is, mint az emlékeiben, kigúvadó szem, hosszú, előkelő orr. És ahogy ott ült és kávéját kortyolgatta, úgy tűnt, mintha egy saját maga által kitalált figura lenne, akinek a fantáziáját megihletti a márványlap repedése vagy a pincérnő pillantása, aki alkalmanként mesél valamit az életéről, miközben az író dacosan ragaszkodik a sokszínű valósághoz, amely folyamatosan olyan dimenzió felé mozdul, amelyet a tudomány képtelen meghatározni. A nagy eszmék és a hatalmas rálátások tagadója. Nála mindig elakad valami. Az élet mint ügyetlenség, mint elmulasztott randevú a korszerűséggel, terméketlen rendetlenség, amelyből csak egy szempillantásnyi váratlan, meg nem érdemelt boldogság fakad, és éppen emiatt az a valóság, amely önmagában létezhet.

Boris megszólíthatta volna az író, amikor a magasra emelt kávéskanálról valamit az asztalra csöppentett, és lenyűgözte a minta, amely a közreműködése nélkül jött létre, miközben bizonyára meg volt győződve arról, hogy ez az ártatlan paca egy tömény rémálom lejegyzése, mely teljesen letaglózná.

Megszólíthatta és megkérdezhetette volna, miért kapaszkodik olyan makacsul a rémálmoktól gyötört, minden előrelépést elmulasztó figuráiba, de nem tette. Talán ezt válaszolta volna: „Mert mi – ahogy én látom – mind ilyenek vagyunk, ha nem áltatjuk magunkat semmivel.” Lehet, hogy ezt mondta volna. De ezt már tudta, ezért letett arról, hogy megkérdezze. És amikor

tekintetük véletlenül találkozott, az író kedvesen mosolygott, mintha megköszönné, hogy békén hagyta.

Karácsony – karácsony – karácsony. Húsz éve ez az anya-lánya-ünnep, mindketten, Mela és Frô is, gyerekesen ragaszkodnak hozzá.

Még sosem hívtak át magukhoz senkit. Boris, Mela szeretője, Frô barátai délután vagy másnap kapnak ajándékot, akkor esedékes a meghívás vagy a látogatás. Szenteste soha. A magánélet orgiája, amelyet nem zaboláz meg az évenkénti ismétlődés, és Frô lassú felnőtté válása sem befolyásol.

A Malacsült zárva tart, minden disznóság nyugovóra tér. Mela felszolgálja a roastbeefet, később a kaviárt, közte pedig valami édeset. Mióta Frô az alkoholfogyasztásra alkalmas korba lépett, élvezkedve szopogatják a pezsgőt, az ajándékokat pedig elrejtik – ezzel szemben a húsvétból sosem csináltak kultuszt. Legfeljebb Frôt leküldték vidékre, a MALACSÜLT viszont nyitva tartott. Tizenkét éves kora óta Frô díszíti a karácsonyfát, és Mela estig nem mehet be a nappaliba. Ezen az estén nem ünnepélyes pompában, hanem csak egyszerűen kicsinosítva látják egymást – ez is a meglepetés része, amire egész évben készülnek. Ez az összes ünnep egyszerre. A közös étkezés, az ajándékok kibontása, a zene – úgyszólván a kötelék megújítása, amikor minden évben megerősítik, hogy az elválás alapvetően még nem esedékes. Erről biztosítják egymást ezen a napon gyertyafénytől és méztől ittasan. És Mela titokban sajnálja azt a Máriát, akinek a fia szemtelenül azt mondta: „Mi közöm nékem te hozzád, oh asszony?”³

Mela önmagát látja Frôban, azt a másik lehetőséget, melyet átélhet. Ennek a második manifesztációnak minden titka jótékony kíváncsisággal tölti el, gyengéd, de rendíthetetlen tudni akarással, melynek határait maga szabja meg, mintha ennek még sokáig így kellene maradnia. Frô zárkózottsága, csöndes vonakodása miatt Mela belső világa kitágul, ám vakfoltokkal, mintha önmagának mindig rejtélyes maradna, és az összes tapasztalata önmagáról vagy a világról, annak a még mindig benne rejlő ártatlanságnak a visszája lenne, amely újra rádöbent a Frôn keresztül vezető kerülőútra.

Frôt viszont minden évben rabul ejti ez az este, amikor Mela állítása szerint nem szabad kitergetni a ruhákat, és szerencsés esetben hallhatjuk, ahogy az állatok beszélnek.

Minden olyannak tűnik, mint máskor, a ruhaanyag és a karácsonyfagyertyák természetes színvariációit is ideértve. Vagy mégsem? Egész pontosan ez a huszonegyedik közös, szívmengető ünnep. Háromszor hét. A számok mágiája csak a bölcsekre hat. Mela egyszerű,

³ Károli Gáspár fordítása.

konyakszínű eleganciával, amely némileg hízeleg a csupasz nyakának, és Frô először feketében, a nagymamától kapott medállal és a csillogó fésűk által megfékezett hajzuhataggal. A szokásos ölelés, mellyel jóindulatúan nyugtázzák a másik jelenlétét. Mindig ugyanazok a szívélyes kívánságok egymás fülébe súgva, szívélyes puszikba csomagolva, miközben kiszimatolják az aktuális parfümízlést is.

Ezúttal viszont már a következő lépés is eltér. A fenyő kigyullad egy szalmacsillag miatt, Mela eloltja egy nedves törülöronggyal, amitől a csillogó pompa hirtelen elcsúnyul. Meglepetés? Mela nevet. Tehát mégis. De nem engedik, hogy ez kedvüket szegje.

Visszafogott örvendezés az első leletek után. Egy metszet Melának, a ház régi képe, ahol most a MALACSÜLT működik. Könyvek és ékszerbolt, a vágyott kis írógép, Frô megsimogatja a billentyűket, majd egy östörténeti szemináriumi dolgozatról beszél. Ezzel már meg is elégedne, de Mela még mindig azt mondja: „Keress!” Amikor Frô megragadja a vitrin párkányát, lehajítja az oda – a legbiztosabb helyre – állított szecessziós vázát, amitől csak úgy reszketnek a fán maradt üveggömbök.

– Szerencsét hoz – mondja végül Mela, amikor rájön, hogy a kár helyrehozhatatlan. – Keress tovább!

Ezalatt Mela felfedezi, hogy Frô az egyik kézzel mosott bugyiját a kád fölötti kötélre felejtette. Aha! És még nedves, de úgy, ahogy van, eltűnik a szennykosárban.

– Hideg! – mondja, amikor meglátja, hogy Frô a kanapé alatt tapogatózik. Frô tanácstalan.

– Nézd meg magad a tükörben!

Mela megnő néhány centiméterrel, mire Frô ledermed. Már ott van a gyöngysor a magasnyakú ruha gallérján. Melának még sosem sikerült ez a meglepetés. Egy kicsit kinyitja a száját, a várva várt örömkialtást már az ajkain érezve. A karácsonyi ölelés közben titokban Frô nyakába akasztotta a láncot. A tükör visszaveri a gyöngy fényét. Frô még mindig nem mozdul. Egészen sápadt, csak a pirosra festett szája remeg.

– Hogy én ezt észre sem vettem...

Már nedves az arca. Mela nem is tudja, mikor látta utoljára sírni ezt a gyereket.

– A gyöngy könnyet jelent! – mondta neki Boris, de ő nem hagyta magát lebeszélni, és milyen jól áll Frônak a gyöngysor. Ráadásul a gyerek még át is öleli, s egyáltalán nem könnyű megnyugtanni. Mela elátkozza fényűzési hóbortját, hovatovább a balszerencsét hozó tárgy is egy halom pénzbe került.

Csak evés közben tér vissza kanalanként a régi hangulat. De az árnyék ott marad Frô szempillái alatt, tekintete a távolba mered, mintha megtanult volna egy idegenben tükröződni. És Mela is

azon kapja magát, hogy titokban azt mondja: „Ezt elszúrtam”, értve ezalatt a fiatalember és a főnök karácsonyát.

Az írók, gondolta Boris miközben megitta a kávéját, nem okoztak csalódást. Sem 1848-ban, sem 1956-ban. Tényleg ők voltak az ország vezetői. Sosem felejtette el a hét pontból álló határozatot, amelyet az Írószövetség azon az október 23-án ismertetett.

„Történelmi sorsfordulóhoz érkeztünk. Ebben a forradalmi helyzetben csak akkor tudunk helytállni, ha az egész dolgozó magyar nép fegyelmezetten egy táborba tömörül. A párt és az állam vezetői mindaddig nem adtak életképes programot, ezért azok felelősek, akik a szocialista demokrácia kibontakozása helyett konokul a Sztálin- és Rákosi-féle terrorrendszer visszaállítására szerveződtek és szerveződnek. Mi, magyar írók, a következő hét pontban fogalmaztuk meg: mit kíván a magyar nemzet.”

A nemzetnek figyelnie kellett a költőire, nehogy azok éjszaka eltűnjenek. Voltak természetesen csatlósok, de az igazi költők nem követtek el árulást. Egyikük, akiből az ötvenes évek elején egy Sztálin-ódát akartak kicsikarni, azt mondta: „Nyugodtan írhattam volna egyet, mivel reneszánsz embernek tartom magam. De nem tett boldoggá.”

Reggeli után Boris átsétált a Lánchídon Budára, majd fel a várba. Habár az eső elállt, a tócsák megmaradtak. Mire felért, összefröcskölték a vádlíját – végtelenül pimaszok ezek az autósok. Minden úgy tűnt számára, mintha egy dombra épült, kis középkori város lenne, kicsinosítva, mint egy Cinemascope-filmben. És mégis hevesen dobogott a szíve. Még a Mátyás-templomba is bement, de ott csak pár turista volt. Harminc év, gondolta. A Halászbástya, az új Hilton. Harminc év, gondolta, majdnem az életem kétharmada.

A vár előtt még mindig Savoyai Jenő hatalmas lovasszobra állt. Miért ne állna ott, ha már ennyi évtizedet kibírt?

Egészen a korlátig ment. A déli nap élesen a szemébe szúrt, Boris sírt egy kicsit. Mögötte az egész dagályos múlt, előtte az újra összetákoljt jelen, és valahol alatta, ami innen fentről a szennyvízhez hasonlóan nem látható, az a gyalázatos átmeneti idő, tele háborúval és felkeléssel, ami tizennyolc évig az övé volt.

És ahogy ott állt, hallatlan magány tört rá, mire védekezésből összegörnyedt. Mintha valaki itt hagyta volna ebben az egyszerre oly ismerős és most oly idegen városban. Még hozzá olyan érzése volt, mintha most egyenesen az élete forogna kockán, mintha ott lent ülne a halál, és arra várna, hogy Boris a mélybe veti magát. Ott azonban nem lehetett volna nagyot zuhanni – enyhe lejtő, alatta házak, amelyek megfognák őt. Túlságosan is nevetséges egy ilyen abszolút

gesztushoz. Ahhoz fel kellett volna másznia az egyik mostanában épített szállodaóriás legfelső emeletére.

Hirtelen valaki ott állt mellette. Istenem, gondolta, mióta van a halálnak bajsza?

– Adhatok esetleg egy zsebkendőt? – kérdezte egy sötétkék vadászköpenyt viselő idősebb férfi. Boris csak most vette észre, hogy egy kutyát tart pórázon, egy foxterriert vagy valami hasonlót, amely jéghideg orrával éppen a térdét szimatolja. Idegesen hátralepett, majd elvette a zsebkendőt anélkül, hogy bármit is mondott volna. Nem mintha neki nem lett volna, de otthon is legszívesebben Edvard gyakran mosott textilzsebkendőibe törölte az orrát. Semmi sem volt megnyugtatóbb egy ilyen hatalmas, puha férfizsebkendőnél.

– Jöjjön.

A gavallér megemelte sötétszürke kalapját, majd kissé meghajolt.

– Arató Alajos – mutatkozott be, és Boris is eldadogta a nevét.

– Jöjjön – érintette meg a karját Arató úr. – Szörnyen fúj a szél. Beülhetnék inkább valahova. Felfoghatatlan, gondolta Boris, nincs ennek a vén szivarnak más dolga, mint leszólítani egy zokogó negyvenest? De követte őt. A kutya látszólag tudta, hová mennek. Lehet, hogy van ennek az Aratónak egy törzshelye, ahová a könnyes szemű szerzeményeit hordja.

A kutya és az úr megálltak egy kis étterem előtt az Országház utcában.

– Evett már? – kérdezte az úr barátságosan, miközben a kutya csóválta a farkát és nyáladzott.

– Reggeliztem. A Gerbeaud-ban – tette hozzá dacosan Boris.

– Azt mindjárt gondoltam, de már fél kettő van.

Hogy jön egyáltalán ahhoz, hogy bármit is gondoljon róla? Talán egykori állampolgárokra szakosodott, akiknek összetörik a szíve a viszontlátáskor?

– Ahogy gondolja – mondta Boris akarata ellenére.

A hely még kisebb volt, mint amilyennek kívülről látszott, és tömve volt vadásztrófeákkal. Még a kabátok is egy agancson lógtak. A melegtől máris újra ki kellett fújnia az orrát. Arató úrnak volt egy másik zsebkendője is, amellyel a szemüvegét pucolta. De neki ez már úgymint mindegy volt, és miközben megették a tűzdelt özcombot tésztával és áfonyával, Boris elmesélte neki az életét.

– Nézze – mondta Arató úr, mikor kávéztak. – Nevetni fog, de én negyven évig Amerikában éltem, és aztán hirtelen hazautaztam. Van valamicske vagyonom, sok mindenre nincs is szükségem, és itt egész jól lehet élni. Azt a kabátot ott – mutatott rá a kék darabra – még éveekkel ezelőtt vettem hazafelé Bécsben. És látszik rajta?

Boris elismerően megrázta a fejét.

– Erről van szó.

A férfi valamit letörölt a gallérjáról. A kutya az asztal alatt feküdt és elégedetten sóhajtott.

– Egyszer majd csak visszajön egészen, és akkor elmegyünk sétálni.

– Nem, nem – válaszolt gyorsan Boris –, hová gondol?

– Valahogyan mind visszamászunk az anyaméhbe, amely megszült minket.

Arató úr mosolyogva végighúzta kezét sovány arccsontjain, mire Boris elkapta a tekintetét.

– Már mögöttem az élet – mondta –, elmesélhetném Önnek. De Amerika olyan messze van, nem mondana Önnek semmit. Itt pedig mindenem megvan, a kávéházak, a kutya, a város sok-sok útja, a Duna, a vár, és ha kedvem tartja, elmegyek az operába.

– Ez is egy megoldás – mondta Boris –, igen, vehetjük ezt is egy megoldásnak.

Ezzel a beszélgetés szükségszerűen folytathatatlaná vált.

Arató úr bólintott, Boris pedig nem tudta, miként adja vissza neki a zsebkendőjét.

– Tartsa meg – mondta, mikor észrevette, milyen bizonytalanul gyűrögeti a kezében.

Majd egy öreg mágnás gesztusával:

– Ad memoriam!

– Az igazán vicces az – állítja Boris, miközben elmeséli Melának a történetet –, hogy tényleg szerettem volna megtudni, mit csinált Amerikában abban a negyven évben. De lehet, hogy csak szédített. Mindenesetre úgy tűnt, mintha az a sok év nem is hagyta volna rajta a bélyegét, a legcsekélyebb akcentusa sem volt.

– Talán nem is volt Amerikában – Mela egy Tempo-papírzsebkendőbe fújja az orrát. – És mindezt csak azért mondta neked, hogy megvigasztaljon.

– Megvigasztaljon? – Boris nyilván megint elfelejtette, hogy a férfi zsebkendőjébe sírta a bánatát.

– Vagy imponálni akart neked – vág közbe Mela.

– Talán – merül el Boris a gondolataiba. – Még a halál is megpróbálna imponálni a másíknak, ha magyar lenne.

A főnökből kijön a medve. Nem az orosz, hanem a belső állat. A közhangulat bezuhanását felhajtóerőként használva a villámcsapásként hajt be a fiatalemberrel együtt, mindketten nyakig vannak a vízben. Radikális megoldás, már amennyiben a gyökereket még nem tépték ki, és amint a csomag az asztalra kerül, a többiek a mieinkkel és a pópákkal együtt nyavalyognak az istenek ellen, csakúgy röpködnek az indulatok.

Mindenki hozzáteszi a magáét. A főnök ölelése néhány csúcsmenedzser számára fojtogatónak bizonyul, de a táblán összességében túl kevés a figura, így a megfojtottakat csak ide-oda

tologatják. „Nemzeti különlegesség”, esküdjük a harmadik garnitúra egyik önjelölt titánja a DISZNÓSÜLT bárpultjánál egy szilvapálinkával színültig teli kupica fölött.

A fiatalember azonban már az új vonal nyelvi szokásait gyakorolja, mindent kimagyaráz, az ördögöt pedig lemossa a falról.

A padló még mindig inog, és a repedésekből nemcsak a keresztény hidra dugja ki a fejét, hanem a régi irány szószólói is. Közben a tiszta tanítás glóriája még mindig lidércfényként pislákol a fejek fölött, amitől időnként még a főnök is pislogni kezd.

A régi játszmáknak vége, és ha a főnök most már – elég ritkán – a DISZNÓSÜLTbe jön, akkor hozza magával az őrző-védő kopóit is. Még a sörüket is kifizeti előre. Majd a különteremben a végzet súlya alatt mormog a korsójába, Mela alig tudja megnyugtatni. A főnök azt mondja, legszívesebben szakállat növesztene, hogy demonstrálja elszántságát, de ilyen közvetlen utalásokat az előzményekre mégsem engedhet meg magának.

Az utolsó mohapárnák, amelyeken még ugrálhattál, eltűnnek a mocsárban, így csak egy dolgot tehetsz: beavatkozol, de bármerre is irányítod a kezed, nem ragadsz meg semmit, csak a semmit, ez pedig egy csattanással elillan, mint a nem-levegő kávébab vákuumsomagolású zacskójából. Mintha minden szétesne, mint egy pulóver, amiben titokban molyok laktak. Nem látszik sok minden, az ember azt gondolja, mi baj lehet, felveszi, aztán minden csupa lyuk.

Ganümedésze, az ízléses észszerűtlenség mestere és imázsépítési tanácsadója egyre többször elszámolja magát a prezentálás művészetében, de csak nem jön a sas, aki se szó, se beszéd más feladatokhoz röpítené.

Az a darab, amelyet az opera csak néhány évente mer előadni, *Az istenek alkonya*, előrevetíti árnyait, de a sietve felállított fényszórók csak a polisztirol hátterek remegését mutatják. Az ősatya pedig pezsgő szóáradattal kommentálja a lomhán búzló slamasztikát.

Bármivel is próbálkozik Mela, hogy megnevetesse a főnököt – úja hallani akarja, viszonyításképpen –, a főnök még a szája sarkát se mozdítja, a lógó orráról már nem is beszélve. Mela az állami mizérián túl is veszteséget és balvégzetet sejt. Frô forgolódik, ami bár jól áll neki, de ettől nem lesz kevésbé baljóslatú. Mela magában tapogatózik, rejtett sarkok után kutat, hátha megmagyarázzák neki a gyereket, de minden sötét marad.

Csak a DISZNÓSÜLT virágzik. Az embereknek van elég beszédtemájuk, amit le kell öblíteni. Így nő ki a forgalom – egyetlen száraz szigetként – az egyre jobban terjeszkedő mocsárból.

Boris a Szentháromság-szobor előtt felszállt egy buszra, és elment a Moszkva térig. Ott Pest felé villamosra szállt. Konkrét úti cél nélkül, persze ezt könnyű mondani. Behunyta a szemét, és csak a megállóban nyitotta ki, hogy ellenőrizze, jól tippelt-e.

Hallotta, ahogy az emberek beszélgetnek egymással, és az volt az érzése, hogy csak azért beszélnek, hogy ő is hallja őket, mint egy színházban. Persze ismerte a nyelvet, de már rég nem volt mindennapi élmény számára.

Kényelmesen haladtak a körúton. Boris hirtelen felállt, és vakon tapogatódzva az ajtóhoz lépett. Csak akkor nyitotta ki a szemét, amikor már kinyílt az ajtó. Fejébe szökött a vér. Már régóta sejtette, csak nem vallotta be magának. De most már nem számított, nem kellett több kitérőt tennie.

Nem telt sok időbe, mire elért a körútra vezető két széles utat összekötő keskeny utcához.

17-es házszám. A homlokzaton feketésbarna bevonat a város kipufogói miatt, félemelet magasságában még látszottak a régi belövésnyomok. A kapu nem volt bezárva, Boris a postaládákhoz lépett. A postaládájára felragasztott név semmit sem mondott neki. Hajdúszoboszlói. Furcsa. A többi név nagy részét nem ismerte vagy már elfelejtette. Egész utcák vándoroltak ki annak idején.

Belépett az udvarra. A felsőbb emeleten lévő lakásokhoz vékony vasrácsos balkonokról lehetett eljutni. Az ajtó előtt, amely mögött egykor lakott, egy hatalmas aszparágusz állt, amelynek lehullottak a tülevelei. Az évnél ebben az időszakában nem is szokás kitenni az ajtó elé az aszparáguszt.

Aztán a tekintete a földszinti „Kacsza néni” ablakára esett. A házban minden gyerek így hívta az öregasszonyt, Kacsza néninek, mert a mesékben a boszorkánynak vasorra és kacsalábon forgó vára van. Kacsza néni már régen is hihetetlenül öregnek tűnt, pedig akkoriban az asszony talán csak az ötvenes évei közepén járhatott. Az ideje nagy részében széles karjaival az ablakpárkányra támaszkodott, és epés megjegyzésekkel csettintgetett a járókelők után. Fájt a lába, ezért szinte sohasem hagyta el a házat. Boris mindössze egyszer látta őt elmenni otthonról. Tényleg billegős járása volt, ezért is ragadhatott rá a név. Az udvaron álló fa eltűnt. A helyén egy keverőgép állt, a mellette lévő homokkupacban pedig egy kis piros műanyagautó.

Boris egészen közel ment Kacsza néni ajtajához, hogy megnézzé, milyen név áll ott. Abban a pillanatban azt hallotta, hogy kinyílik az ablak, mire ijedtében hátralépett.

Egy teljesen fakó, sovány alak halványrózsaszín ágykabátban az ablakpárkányra támaszkodott, majd fejcsóválva megkérdezte:

– Na, Boris, legalább a seggedet rendesen megégetted?

Boris szíve olyan vadul kezdett verni, hogy megszédült, egy pillanatra azt hitte, elveszti az eszméletét. Mire összeszedte magát, az ablakot becsukták, és látta, hogy valaki egy hosszú, világos csomagot próbál bevonszolni a lakásba. Egyszerre visító meg csitító szavakat hallott, de mivel már sötétedni kezdett, és a lakásban még nem égett a villany, minden más rejtve maradt előtte.

Futva hagyta el az udvart, a Wesselényi utcában fogott egy taxit, és a szálloda felé vette útját.
– És tudod, az a legviccesebb az egészben – meséli Boris Melának –, hogy én még mindig azt hiszem, az öregasszony csak azért élt ilyen sokáig, hogy odaszólhasson nekem.

Boris, miután sietve visszatért a szállodába, úgy érezte, mintha a saját csapdájába esett volna. Újra elkezdett szitálni az eső, és amikor kinyitotta az ablakot, jeges szellőkést érzett. Úgy döntött, a szállodában vacsorázik, hagyta, hogy a szálloda zenekarának primása közvetlenül a fülébe hegedüljön, egy másik magányos vendég pedig rákacsintson. Amikor azonban a férfi vacsora után csatlakozni akart hozzá, felállt, és azt mondta, sürgősen fel kell mennie, mert még vár egy hívást.

Tényleg fel is hívta aztán Edvárdot, és még egyszer a fejébe véste, mikorra kell érte jönnie az állomásra.

Mivel még nem járt későre, lapozgatni kezdte a telefonkönyvet. Régi ismerőseinek a nevét kereste, de gyorsan rájött, hogy a régi ismerőseinek nagyon is gyakori nevük van. Molnár Géza például – egy fél oldal.

Ujja belebotlott egy névbe, amely csak félelmekről és üldöztetésről álmódva szokott eszébe jutni: Mátray Rózsika. A telefonkönyvben csak egy Mátray Rózsika volt, nem tudta, mit kezdjen vele. Volt egy Mátray Rózsika nevű barátnője, az egyik iskolatársa, és az utolsó emléke az volt róla, hogy mindketten átrohantak a golyózáporon. Amikor Boris végre fedezékbe ért és megfordult Rózsikát keresve, már nem látta őt.

– Elkapták – mondta akkor az a Molnár Géza, aki utána a kapualjba menekült.

Boris újra ki akart menni az utcára, de Molnár Géza visszatartotta. Aztán megérkeztek a tankok. Amikor újra elhagyhatták a fedezéket, látták, ahogy a vöröskeresztesek összegyűjtik a sebesülteket, de Rózsika nem volt köztük, meggyőződésük szerint meghalt. Ez volt az utolsó csepp a pohárban, és Boris úgy döntött, nyugatra menekül.

Remegve felvette a telefont, és tárcsázott.

– Rózsika? – kérdezte, amikor hosszú csörgés után valaki felvette.

– Igen – jött egy hang nagyon messziről.

Boris bemutatkozott.

– Emlékszel még rám?

Egy darabig csend volt.

– Ó, te vagy az.

Ismét csend.

– Azt hittem, meghaltál.

– Én is azt hittem.

– Ne viccelődj. Hogy gondolhatod, hogy meghaltál?

– Rólad gondoltam.

Boris majdnem félrenyelt az izgalomtól.

– Hagyd a gondolkodást a lovakra. Honnan telefonálsz?

Boris megnevezte a szállodáját.

– Hát Budapesten vagy? Miért nem ezzel kezdted?

– Sajnálom, de... – Boris szívverése lassan újra normális lett.

– Indulj. Szállj be egy taxiba, és gyere ide.

Boris kimásolta a címet a telefonkönyvből, felvette a kabátját, és a portással megrendeltette a taxit. Csak az autóban ülve döbrent rá, hogy még ajándékot sem hozott Rózsikának. De talán felajánlhatja, hogy nála lakhat, ha egyszer volna kedve Bécsbe jönni.

Újépítésű ház volt. Már a folyosón megcsapta a száraz, karcos, túlfűtött levegő, amitől bedugult az orra. Rózsika a hatodik emeleten lakott, és a lift olyan szűk volt, hogy Boris el sem tudta képzelni, hogyan fér el benne a megengedett négy ember.

Úgy tűnt, csupa garzon az egész ház, olyan sűrűn követték egymást az ajtók a műanyag csövekkel megvilágított folyosón. Rózsika kétszeri csengetés után nyitott ajtót.

– Szervusz.

Egymás nyakába borultak, és hosszasan átölelve maradtak.

– Két feltámadt – mondta Rózsika síron túli hangon.

– Ez az én birodalmam – mondta Rózsika gúnyosan, és a fürdőszobából, konyhából, nappaliból és hálósobából álló 48 négyzetméterre mutatott.

– Kérsz egy italt a nagy ijedtségre?

Egy félig üres vodkásüveg állt egy teli pohár és egy citromfacsaró mellett.

– Szívesen.

Boris beült az egyetlen fotelba, amíg Rózsika egy poharat nyújtott neki, majd ledobta magát a kanapéra.

Boris nem tudta levenni róla a szemét. Ez lenne az a Mátray Rózsika, akivel együtt járt az iskolába? Semmi sem emlékeztette rá, csak a szeme és a hangja, de még az is mélyebb lett.

– Jól nézel ki – mondta Rózsika. – Persze egyikünk sem lett fiatalabb. De ezt leszámítva nagyon is elfogadhatóan nézel ki. Eszerint jól vagy?

– Na, igen – Boris nem adta ilyen könnyen a sorsát –, most épp nem panaszkodhatok.

Majd adott Rózsikának egy gyorstalpalót az elmúlt harminc évről. Rózsika mintha már korábban is ivott volna. Nem mintha ez azonnal látszott volna, de a mozdulatai furesán szögletesek voltak, az arca pedig merev volt és kissé felpuffadt.

– És te? Hogy úszta meg anno?

Boris még mindig kissé döbbenetesen nézte Rózsikát.

– Ne is kérdezd. Már régóta próbálom elfelejteni. Később elengedtek, és még tanulhattam is, sőt, kaptam egy jó állást is. Jó állás persze csak idővel lett belőle. A külföldre szánt magyar szabadalmak jogvédelmi osztályán voltam. Még utazni is engedtek, miután elértem egy bizonyos szolgálati fokozatot. Egyébként Zolival voltam akkoriban, Erdélyi Zolival, őt még biztosan ismerted.

Boris bólintott, bár csak halványan emlékezett erre a Zolira, de nem akarta félbeszakítani Rózsikát.

– De a Zoli egy nulla volt, érted? Egy semmi és egy senki, és az is maradt, miután kidobtam. Utána évekig egyedül éltem. Az egyik szolgálati utamon találkoztam egy némettel. Hát ennyi. Feleségül akart venni, úgy volt, hogy Berlinbe költözöm. De nem tudtam egyik napról a másikra otthagyni a munkámat. Végül is azt akartam, hogy mindennek meglegyen a maga rendje, legalisan, érted? Már beadtam a kivándorlási kérelmemet. Aztán bíróság elé állítottak és elítéltek két évre. Információk továbbadásáért.

Rózsika köhögni kezdett a nevetéstől.

– Szóval életemben másodszor is leültettek. Mire kijöttem, a férfit elnyelte a föld. Biztos túlságosan megijedt. Kémkedés. Fergeteges. Ha tényleg lett volna mögötte valami, még ma is bent ülnék. De valaki állítólag terhelő vallomást tett rám. „Ügyetlen volt, Rózsika. Hagyta, hogy belerángassák valamibe.” Hát, mondhatjuk így is.

– És most?

Boris nem tudta, Rózsika mennyire hagyná magát vigasztalni.

– Most már jól vagyok. Újra dolgozom. Erről gondoskodnak. Nem úgy, mint nálatok. Nálunk utána megint rendes munkát kapsz, még ha nem is olyan felelősségteljes állást. Újra hasznossá tehetjük magunkat, főleg, ha belátjuk az ügyetlenségünket. Szóval jól vagyok. Mindenem megvan, amire szükségem van, munka, lakás, egy kis autó, tévé, mi kell még? Ha akarnék, akár újra utazhatnék is.

Rózsika forgatta a kezében az üres poharat.

– És hétvégenként szabad vagyok.

Újra vodkát töltött magának egy gondolat citrommal.

– Olyankor itthon üldögélek, kényelembe helyezem magam, és az életemen gondolkodom.

Boris sokáig kereste a megfelelő szót, de nem jutott eszébe semmi.

– És te ugye azt hiszed – folytatta Rózsika –, hogy megütötte a főnyereményt? De én mondom neked, a végén minden ugyanoda fut ki. És amikor a tükörbe nézel, tudod, hogy ez csak évek kérdése. Azt meg már valahogy megoldja az ember. Nem?

– Te iszol – mondta Boris –, ettől még nem lesz feltétlenül jobb a helyzet.

– Alkalmanként. Hétvégenként, hogy pontos legyek.

– Egyedül?

– Néha áthívom a barátaimat, a régi barátokat. De azok, akik túléltek, hallani sem akarnak róla többet. Ők is azt mondják, hogy ügyetlen voltál, Rózsika, felejtsd el. És akiknek nem volt mit túlélniük, mert még túl fiatalok vagy túl ostobák voltak, azoknak meg más gondjaik vannak. Nekik most már sokkal jobban megy. Ez felébreszti a becsvágyat, és szívesen kockáztatnak. Senki sem tudja, meddig fog ez tartani, de a legtöbb ember ki akarja próbálni. Én már semmit sem akarok kipróbálni. Az egyetlen dolog, ami még mindig érdekel...

Rózsika szinte felszabadultan nevetett.

– Az egyetlen dolog, ami még érdekel, az az irodalom. Van néhány jó könyv ebben az országban.

Rózsika a kanapé mellett a földön heverő kupacra mutatott.

– Még árulják is őket – tette hozzá mosolyogva, és Boris engedelmesen felvett egyet közülük. Aztán egy idő után mégis eljutottak a régi időkhez. Beszélgettek az iskoláról, az első flörtjeikről és arról, hogyan is képzelték el az életüket minden nehézség ellenére. De a régebbi meghitt hangulat csak nem akart újra kialakulni. Úgy lógott közöttük az a harminc év, mint egy vastag csomó, amelynek szagától mindkettőjük kicsit undorodott, így hát inkább elkerülték, hogy tovább vizsgálgassák.

Boris éjjel fele hívott magának egy taxit. Rózsika elaludt, és mielőtt Boris végleg elment volna, kiürítette a hamutartókat, és betakargatta Rózsikát. Az ő feje is nehéz volt a vodkától, és hirtelen nagy szeretettel kellett Edvárdra gondolnia.

– Másnap – mondja Boris, amikor mindezt elmeséli Melának –, csak későn mentem le reggelizni. Azt a néhány órát, ami a vonat indulása előtt még maradt, a belvárosban töltöttem. Szinte vásárlási lázban égtem, vittem, amit csak lehetett, könyveket, lemezeket, hímzett terítőket, még egy herendi porcelánból készült csikóst is, és mindezek tetejébe egy pár csizmát.

Mintha tényleg magammal vihetnék egy darabot, egy apró darabot abból az országból, ami még mindig marcangolja a szívemet.

Korsós Gergő, Ruscsák Lea Irina és Szendi Emese fordítása

Kőváry György

A Magyarhilferstraßen

(A cselekmény helyszíne: egy segélyszervezet irodája. Balra egy asztal, mögötte ül Gruber hivatalnok. Vele szemben a mindenkori ügyfél)

GRUBER *(egyedül a színpadon)* Kérem a következőt! *(Nem történik semmi, sóhajtván odamegy az ajtóhoz.)* Hát ezek mégsem értik az embert... *(Kinyitja az ajtót, kikiált.)* Egy bejöhet! *(Varga és az asszony egyszerre akarnak betolakodni az ajtón.)* Csak egy, kérem!

VARGA *(Félrelőki az asszonyt, bejön.)* Jó napot kívánok! Én vagyok az egy.

GRUBER Akkor Ön a következő ügyfél?

VARGA Nem, nekem még egy fél ügyem sincs. Egy percig sem volt. Nagy kényelmetlenséget okozott, hogy nem voltam a pártban, de mégsem voltam a pártban. Kényszeríteni akartak, direkt taszigáltak...

GRUBER Mint Ön azt az asszonyt az előbb.

VARGA Azt az asszonyt? Ó, pardon, mi magyarok a világ legudvariasabb népe vagyunk, de hát én érkeztem előbb, kérem szépen.

GRUBER Mikor érkezett?

VARGA November tizenötödikén.

GRUBER Úgy értem, ide az Ungarnhilfere mikor érkezett...

VARGA November tizenötödikén. Rögtön a menekülés után. Már Budapesten is hallottam, hogy itt Bécsben pénzt kapsz a Magyarhilferstraßen.

GRUBER Az Mariahilferstraße.

VARGA Nem számít, árverezték.

GRUBER Úgy érte: átnevezték. Átkeresztelték.

VARGA Igen, átneveztek. Már amúgy is van egy Ungargasséjuk...

GRUBER Azt már nagyon régóta úgy hívják.

VARGA Jól is van úgy. És van még Lehárgasséjuk is. Tudja, hogy Lehár magyar volt?

GRUBER Igen, tudom. Foglaljon helyet.

VARGA (*mielőtt leülne*) És Kálmán is.

GRUBER Igen, Kálmán is.

VARGA (*Most ül csak le.*) És Liszt is.

GRUBER (*Ugratja Vargát.*) Mozart is.

VARGA Tényleg? Ezt még nem is hallottam.

GRUBER Az Önöké, viccet félretéve, egy nagyon tehetséges nép.

VARGA Nem, nem nagyon tehetséges nép.

GRUBER Na-na, ne legyen olyan szerény.

VARGA Nem, mi a világ legtehetségesebb népe vagyunk!

GRUBER Vagy úgy. Mivel szolgálhatok?

VARGA Kölcsönt szeretnék, kérem szépen.

GRUBER Kölcsönt? Aztán vissza is tudja majd fizetni?

VARGA Nem. Miért?

GRUBER Kölcsönt mondott. Vagy segélyre gondolt, támogatásra?

VARGA Már segítve és támogatva is vagyok. De megint pénzre van szükségem. Egy vasam
sincs.

GRUBER Szabad a kártyáját?

VARGA A névjegykártyámat? Épp most készül.

GRUBER A kartotéki kártyájára gondoltam.

VARGA Aha... (*Kotorászik a zsebeiben.*) Ez egy ruhatárjegy a Maximból... Ez mozijegy... Itt
van, kérem. (*Átnyújtja a megtalált kártyát.*)

GRUBER (*Keresgél a kartotékban, kivesz egy aktát.*) 2198-as számú, Farga úr.

VARGA Nem Farga, Varga V-vel.

GRUBER De itt fau van.

VARGA Mert nálunk az már önmagában vé, nem kell duplán írunk.

GRUBER A magyar ábécé nagyon praktikus.

VARGA Nem nagyon praktikus.

GRUBER Nem ért egyet?

VARGA Nem – az egész világon a legpraktikusabb.

GRUBER Nem tudtam. De nagyon szép a nyelvük.

VARGA A magyar nem nagyon szép nyelv.

GRUBER Tudom. A magyar nem nagyon szép nyelv, hanem a világ legszebb nyelve.

VARGA Igen. Örülök, hogy Ön is így gondolja.

GRUBER Tehát, Varga Úr, az áll a kártyáján, hogy Ön magas- és mélyépítő mérnök.

VARGA Valóban, kérem szépen. Én voltam a legnagyobb magas- és mélyszépi... magas- és mélyépítő. Nem a világon, Budapesten. A legnagyobb cégnél dolgoztam. A legnagyobb utcában.

GRUBER Szeretne itt maradni, Varga úr?

VARGA Sajnos nem tudok, tizenegy órakor találkám van a kávéházban a legeslegjobb barátommal, Kovácsfalvyval.

GRUBER Úgy értem, Ausztriában szeretne-e maradni.

VARGA Ausztriában? Feltétlenül. Az amerikaiak térden állva könyörögtek, hogy menjek az Usába, szükségük van egy ilyen fontos emberre, mint én. Eisenhower elnök írt személyesen, hogy legyek olyan kedves. De visszaválaszoltam, hogy Bécsben maradok, mert itt olyan jók hozzánk. Sosem felejtjük el, mi mindent csináltak velünk. *(Meghatódva elsírja magát.)*

GRUBER Rendben van, Varga úr. Akkor Ausztriában marad.

VARGA *(Abbahagyja a sírást.)* Életem végéig. Egyelőre.

GRUBER Tudnék Önnek munkát szerezni.

VARGA *(bizalmatlanul)* Munkát?

GRUBER Igen, szükségünk van mérnökökre.

VARGA Nekem... nekem nem szabad semmi nehéz munkát végezni. A seregnél alkalmatlan voltam.

GRUBER Mi a problémája?

VARGA A sereggel?

GRUBER Milyen egészségügyi problémája van?

VARGA Izé... idő előtti öregedés.

GRUBER De rajzolni még tud?

VARGA Nem, az kizárt. Az orvosok megállapították, hogy fordítva nőttek a kezeim. Bal kéz jobbra, jobb kéz balra.

GRUBER És akkor Budapesten hogyan rajzolta a terveit?

VARGA Sosem rajzoltam. Diktáltam a terveimet.

GRUBER Talán akad itt még valami más is. Vannak olyan ágazatok, ahová embereket keresnek. Talán a barátjának is segíthetünk.

VARGA Milyen barátomnak? Nekem nincs barátom. Egyedül vagyok a világon, mint a kisujjam.

GRUBER Azt mondta, találkája van egy Kováccsal vagy kivel.

VARGA Kovácsfalvyval? Ő az egyetlen legjobb barátom. De ajánlani sajnos nem tudom. Megmondom, ahogy van: Kovácsfalvy a világ legnagyobb szélhámosa. Az anyját is eladná egy kis pálinkáért.

GRUBER Hogy tud a legjobb barátjáról...

VARGA Látom, amit látok, nem vagyok vak. A legdrágább fickó a világon. De nagy zsvány. Mi, magyarok, a világ legszimpatikusabb emberei vagyunk, kár, hogy sok köztünk a gengszter.

GRUBER Akkor csak Önnek keresek munkát.

VARGA Ösztöndíjat nem kaphatnék?

GRUBER Ösztöndíjat csak diákok kaphatnak. Ön viszont már végzett.

VARGA Totál kivégeztek. Épp ezért sürgősen ösztöndíjra van szükségem.

GRUBER Sajnálom, de nem megy. Mit szólna egy építőipari vállalathoz? Nem mérnökként, mivel nem végezhet nehéz munkát, de kezdhetne alul.

VARGA Alul? Én? A forradalom legnagyobb hőse? Én, aki egyedül tartottam az Üllői úti kaszárnyát? Meg az Erzsébet hidat?

GRUBER Azt még állítólag fel sem építették.

VARGA Ha felépítették volna, lehetetlen lenne egyedül tartani.

GRUBER Ön mindent egyedül tartott?

VARGA Csak a számat nem tudtam soha tartani. Az ÁVO is üldözött. És most azt akarja, hogy alul kezdjem? Hogy maltert és téglát hordjak? Az orvos azt mondta, nem hordhatok nehezet.

GRUBER Na ja, de fent sem akar kezdeni...

VARGA Fent? Kizárt. Sokszor megszedülök.

GRUBER Azt látom. Viszont volna itt Önnek valami: egy modellszalonn férfi manökeneket keres.

VARGA Az sem jó. Nem hordhatok semmi nehezet. Ezek a nehéz szmokingok... adjon inkább pénzt.

GRUBER Na jó, legyen ötven schilling átmeneti segély, míg valami megfelelőt nem találunk.

VARGA Ötven schilling? Ötven schillingért véreztem?

GRUBER Akkor legyen hetven, felőlem.

VARGA Mit spórol ennyire? Hiszen nem zsebből fizet, hanem az ENSZ-kasszából!

GRUBER Legfeljebb száz schilling. Itt írja alá.

VARGA (*Lelkesen felugrik.*) Aláírom! Tudtam, hogy Önnek van a világon a legeslegnagyobb szíve! Kéremszépen... (*Kitépi Gruber kezéből a bankjegyet, nyakába borul, és*

megcsókolja.) Imádom Önt! Úgy néz ki, mint Tony Curtis! Tudja, hogy Tony Curtis is magyar?

GRUBER Nem.

VARGA Pedig az. Mesélje el az ismerőseinek is. *(Nyújtja a kezét.)* Szervusz.

GRUBER *(keserűen)* Viszontlátásra.

VARGA Azt hiszem, én vagyok az idősebb. Tegeződjünk! Laci vagyok.

GRUBER Örvendek, Gruber. Ne haragudjon, de mások is várnak...

VARGA Nem akarja elfogadni a pertut? Amikor már háromszor voltam Önnél? Hamisak vagytok, ti, osztrákok! *(Felháborodva elindul, az ajtónál az épp belépő nőhöz fordul.)* Tudtad? Mozart is magyar! *(El.)*

GRUBER Ismeri Varga urat? Vagy az előszobában már összetegeződtek?

ASSZONY Persze hogy ismerem. A férjem.

GRUBER Vagy úgy, Ön Vargáné?

ASSZONY Igen, Vargáné, leánykori néven Rekettyés Éva Mária Zsuzsanna, született Körösladányban, a születési dátum szökés közben elveszett.

GRUBER Kegyelmes asszonyom, miért jönnek ketten egy családból?

ASSZONY Mert nincs gyerekünk. Egyébként hárman vagy négyen jönnénk.

GRUBER Miután a férjének száz schilling segélyt adtam, lehetetlen, hogy még Önt is támogassam. Önök visszaélnék a segélyszervezettel.

ASSZONY Mi nem visszaélünk a segélyszervezettel! *(Keservesen sírni kezd.)* Ön még sosem volt egy ilyen ember felesége! A gazember elmegy száz schillinggel egy étterembe, természetesen egy magyarba, mert ki nem állhatja itt a kosztot, eszik-iszik, a cigánynak meg odaadja a segély ötven százalékát! *(Pityereg.)* Én meg itt állok, egy vasam sincs, és csináljak gazdasági csodát!

GRUBER Hagyja abba, kérem, nem bírom nézni a zokogó nőket. Itt van még száz schilling, de ez utoljára fordult elő!

ASSZONY *(Átveszi a pénzt, aláír, sír még egy picit.)* Köszönöm. Ezerszer köszönöm. Önök, osztrákok, olyan jók! Szeretik a szegény magyarokat. Köszönöm a népem nevében. *(Megcsókolja.)*

GRUBER Már ő is kezdi.

ASSZONY Ha nem segít, fogalmam sincs, hová mentem volna. Köszönöm. Viszontlátásra, jó uram. *(Menni akar.)*

GRUBER Hozza magát kissé rendbe, kisírta a szemeit. Hova siet annyira?

ASSZONY Tizenegyre az amerikai nagykövetségen kell lennem a továbbutazásunk előlegezése végett. Fél tizenkettőre pedig várnak az ICEM-nél⁴ a letelepedési hitel ügyében. Tizenkettő előtt az NCWC-nél⁵ kell lennem egzisztenciateremtési támogatás miatt, majd jön az IRC⁶ az ételjegyek és a ruhakiosztás miatt. (*Sír.*) Fogalma sincs, micsoda üldöztetés, mekkora mártíromság a mi nyomorult menekültéletünk. (*Sírva elmegy.*)

Szendi Emese fordítása

⁴ Európai Migráció Kormányközi Bizottsága (Intergovernmental Committee for European Migration)

⁵ Nemzeti Katolikus Jóléti Konferencia (National Catholic Welfare Conference)

⁶ Nemzetközi Mentőbizottság (International Rescue Committee)